

Van Klein tot Groor

Een verhaal uit onzen tijd

door

AJ. HOOGENBIRK.

NIJKERK
G.F. CALLENBACH.

VAN KLEIN TOT GROOT.

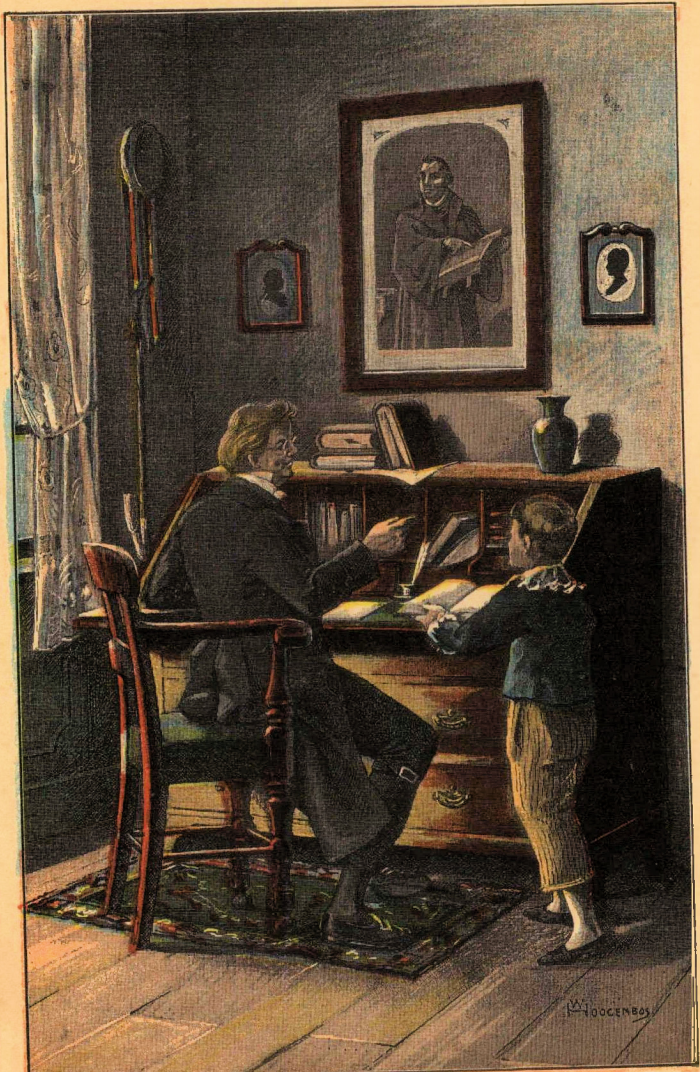
EEN VERHAAL UIT ONZEN TIJD

DOOR

A. J. HOOGENBIRK.

NIJMEER,
G. F. CALLENBACH.

CHROM - TYP. © D. GALLENBACH BUKKERN

I.

Een jongen die een plan heeft.

Waar Mecklenburg ligt zegt u tegenwoordig elke jongen en elk meisje in Nederland. Vroeger had wel eens een enkele 't niet zoo dadelijk kunnen zeggen, maar thans weet elk het, en ook dat daar een heugelijke reden voor bestaat.

Naar Mecklenburg dan willen we ons begeven en wel naar dat groothertogdom, 't wolk achter zijn naam „Schwerin” voegt, naar zijn hoofdstad. Want er is nog een ander, kleiner Mecklenburg, vlak er naast. Dat heet Mecklenburg Strelitz.

't Is Kerstfeest van het jaar 1829.

In de pastorie van Ankershagen, een plekje in het groothertogdom, was het gezin, voor zoover het nog niet te bed lag, gezellig bijeen. Men had naar Duitsche wijze den avond doorgebracht bij den kerstboom met zijn lichtjes, zijn sieraden en geschenken. Er was gesproken over de geboorte van den Heiland, er waren liederen gezongen, er waren geschenken rond gedeeld aan groot en klein. Allen hadden iets ontvangen, en allen waren blij gestemd, en bereidden zich voor op den dag van morgen.

Wel was het licht van den kerstboom gedoofd, maar aan naar bed gaan dacht nog niemand, tenzij dan de kleinen die door moeder ter rust gelegd werden. De grootere kinderen — Ds. Schliemann had er niet weinige — bekeken het moois dat ze gekregen hadden en vermaakten er zich mee. Vader zat na te denken over de predikatie van morgen, en al stoorde hem soms het gesnap en gejoel om hem heen, toch bleef hij liever in het gezellige huisvertrek, dan naar boven op zijn kamer te gaan. 't Rustigst van allen was de witte huiskat, die genoeglijk achter de kachel zich had neergevlid.

De jongste van de kinderen die nog op mogen blijven, is Heinrich. 't Is een aardige jongen van nu ruim 7 jaar of liever bijna acht, want hij is 6 Januari 1822 geboren. Dat was echter niet te Ankershagen maar te Neu-Buckow, waar zijn vader toen als predikant stond.

De kleine Heinrich was een kind, waar de ouders recht veel vreugde van hadden. Vader die zelf veel las, zag met groot genoegen dat zijn zoontje, hoe jong ook, toch reeds telkens ook naar boeken greep. Lezen had Heinrich al vroeg gedaan en deed hij telkens meer.

Toen het tegen Kerstfeest liep, en vader en moeder voor elk der kleinen iets moois tot geschenk bedachten, waren ze op den inval gekomen aan Heinrich zelf maar eens te vragen, wat hem 't best lijken zou.

En de knaap had dadelijk geantwoord:

„Een mooi boek met prenten!”

De kleine „Leseratte” had zijn zin gekregen. Een mooi, dik boek met veel platen, prachtig gekleurd, had voor hem onder den kerstboom gelegen. Met een kreet van vreugd had hij 't ontvangen, en 't was goed dat dit gebeurde toen de feestviering afliep, want Heinrich had het verdere van dien avond voor niets anders oog of lust

dan voor zijn boek. Dicht bij de tafel zet hij zich neer, en terwijl de andere kinderen nog spelen en praten en vader in gepeins zit, slaat Heinrich de bladen om en tuurt op de mooie platen.

Nog zelden had hij zulke beelden gezien. Ze geleken eenigzins op de mannen, die in zijn prentbijbel hier en daar waren voorgesteld, maar toch weer anders. Die in 't boek droegen groote helmen, harnessen, schilden en korte zwaarden. De vrouwen waren ook heel anders gekleed dan die in het Mecklenburgsche. Zeer vreemd zagen de schepen er uit, en de muren der steden deden Heinrich denken aan oude kasteelen, die hij in den omtrek wel eens had gezien.

Het boek vertelde namelijk de geschiedenis van de volken der wereld, allereerst van de Grieken.

Al aanstonds begon onze kleine onderzoeker te lezen, en nog was hij geheel daarin verdiept, toen moeder weer binnenkwam, en de hand op zijn schouder leggende, zei

„Kom jongen, 't is tijd om te gaan slapen. Je krijgt dat boek van avond toch niet uit.”

„Maar 't is zoo mooi,” zei Heinrich, „o moe, kijk eens hier, wat een prachtige platen!”

Moeder evenwel had na een feestviering, om tien uur 's avonds, in een druk gezin en met nog allerlei feestdrukte voor zich, wel wat anders te doen dan naar oude Grieken te kijken. Ze zag even het boek in en zei toen:

„Ik ben blij dat je het zoo mooi vindt, mijn jongen. Morgenmiddag moet je me er eens wat uit voorlezen. Nu heeft moeder geen tijd, en je zijt zelf al veel later opgebleven dan anders.”

Zoo was het, en Heinrich, hoe jong ook, begreep best wat hierin lag opgesloten. Hoe 't hem ook speet, hij borg zijn mooie boek zorgvuldig weg en ging te bed,

om straks te droomen wellicht van mannen met pluimhelmen en van schepen met groote beelden aan den boeg.

Vroeg in den volgenden morgen zat Heinrich al weer met zijn boek voor de lamp, die brandde, daar het om half acht nog vrij donker was. Hoe meer hij las, hoe mooier hij 't vond.

Daar vernam hij voor 't eerst in zijn leven, hoe oudtijds, twaalf of tien eeuwen vóór Christus, 't volk der Grieken oorlog had gevoerd met een ander volk, denkelijk ook Grieken van afkomst, dat woonde op de kust van Klein-Azië, dicht bij de zee van Marmora of aan den Hellespont, thans de straat der Dardanellen. Daar lag de stad Troje, ook Ilios of Ilion genoemd, de hoofdstad van het rijk Troas, een naam dien we ook vinden in de Handelingen der Apostelen.

Te Troje regeerde koning Priamus, wiens zoon Paris een reis naar Griekenland maakte, doch bij zijn vertrek koningin Helena, vrouw van Menelaus, den koning van Sparta, meevoerde.

Hieruit nu ontstond een oorlog, waarbij zoo ongeveer heel Griekenland was betrokken. Onder aanvoering van Agamemnon koning van Mycene, een machtig en rijk vorst, togen de Grieken in groot aantal en welgewapend op schepen naar Azië om Troje in te nemen. Maar dit was geen gemakkelijke taak.

Want Troje had zeer vaste sterke muren, zoo zelfs, dat volgens de Trojanen, de goden bij het bouwen hadden meegeholpen. Daarbij was er in de stad nog een sterke toren of koningsburg. En in dien tijd had men geen geschut om die groote, zware steengevaarten te vernielen. Bovendien telde de stad vele moedige, strijdbare helden, onder welke vooral Hector uitmuntte.

Al voortlezend vond Heinrich, hoe het krijgsgeluk nu

eens den Grieken, dan weer den Trojanen gunstig was.

Dit kwam vooral doordat de goden zich zeer met dezen oorlog bemoeiden en de godinnen niet minder. De heidenen meenden dat hemel en aarde, zee en berg, ja zelfs de boomen en fonteinen door goden en godinnen bewoond waren. Voor alles en allerlei was een afzonderlijke god of godin, voor den oceaan en voor een tuin, voor den koophandel als voor de muziek. Heel de Trojaansche oorlog stond zelfs in nauw verband met den naijver tusschen drie machtige godinnen: Juno, Minerva en Venus. En nu speelden, als gezegd, deze hooge personen een groote rol in dezen oorlog. De dondergod Jupiter zond zijn bliksems uit, Neptunus zijn watergolven, Mars en Bellona, de god en de godin van den oorlog, vochten zelf mee; ook Juno kwam er veel bij te pas. (We hebben ze hier maar bij de meest bekende namen genoemd, de Latijnsche; de Grieksche luiden anders).

Onze kleine Heinrich werd van al wat hij in het boek las en zag, zoo vervuld, dat hij aan niets anders dacht. Telkens sprak hij er over tot vader en moeder, ja eens zei hij: „Ik zou den leelijken Paris wel een klap willen geven; maar die Athene (Minerva) is mijn beste vriendin: zij helpt Achilles.”

Of moeder, tot wie hij dat zei, zoo dadelijk de zaak begreep, weet ik niet, maar wel dat Heinrich weken lang het druk had tegen iedereen over Trojanen en Grieken. Menig Mecklenburger, die daar nog nooit van had gehoord, stond er verbaasd over. Hoe meer Heinrich las, hoe meer hij wenschte dat de Grieken en hun rechtvaardige zaak mocht zegevieren — wat echter niet zoo dadelijk gebeurde. Toch voelde hij ook medelijden met de Trojanen, die hêt mettertijd benauwd kregen. Vooral trof hem het lot van den ouden koning Priamus en van

diens dapperen oudsten zoon, Hector, op wiens helm zoo'n mooie pluim prijkte, en die zoo moedig strijdt en zoo droevig zijn leven eindt.

Het begon onzen kleinen lezer eindelijk te lang te duren, net als voorzeker den Grieken, die tien jaar lang Troje belegerden. Ten slotte gelukte het hun toch nog niet de stad met geweld te nemen. Zij moesten list gebruiken.

Een groot houten paard werd gemaakt. Daarin — 't was hol - - verborgen zich een aantal krijgslieden, en toen bliezen de anderen schijnbaar den aftocht. De Trojanen kwamen uit hun stad, en wilden het wonderdier inhalen. Doch 't was zoo groot, dat men daarvoor de poort moest afbreken. Toen men eenmaal het paard had ingehaald, kropen 's nachts de krijgslieden er uit, overrompelden de wachters en lieten de Grieken, die buiten wachtten, binnen. Nu werden de huizen geplunderd, de bevolking gedood of tot slaven gemaakt, en daarna de stad verbrand.

Zoover had Heinrich gelezen. Nu volgde een plaat, waarop het brandende Troje stond afgebeeld. Hij bekeek het heel nauwkeurig, sprong toen plotseling op, en liep naar vader, die op zijn studeerkamer zat.

„Vader!” riep Heinrich, de deur openduwende, „dat geloof ik niet!”

„Wat niet, vriendje?”

„Wel, vader, hier staat dat het al 3000 jaar geleden is, dat die stad Troje is verbrand en dat geen mensch de plek meer recht weet waar zij gestaan heeft, maar . . .”

„Wel jongen, dat kan best,” zei vader.

„Ja, maar,” vervolgde Heinrich, „de man die de plaat heeft gemaakt, is die dan ook al 3000 jaar dood?”

„Nee,” zei vader lachend, „die kan nog best leven.”

„Maar vader, dan moet die man dat Troje toch gezien hebben, want anders kan hij het niet uitteekenen.”

„Wel Heinrich,” zei vader, „ik vind net heel goed, dat je zoo nadenkt. Maar je vergeet één ding: Die man heeft Troje niet gezien, maar het geteekend naar de beschrijving er van in oude boeken.”

„Maar als de muren nu wezenlijk zoo dik en stevig waren, als in het boek staat,” zei de knaap, „dan moet er toch nog wat van over wezen, dat men kan opzoeken. Zulke zware steenen verbranden toch niet.”

„Zeker niet. Evenwel, daar het zoo lang geleden is, liggen ze dan toch zeker diep onder puin en aarde begraven, of zijn er weer huizen bovenop gebouwd. Geen mensch kan nu meer vinden waar Troje gestaan heeft.”

„Nu, vader, als ik groot ben, dan ga ik er naar toe en graaf den grond op. Misschien zit de stad er nog wel onder, en dan zou het toch wel mooi wezen als ze weer gevonden werd.”

Heinrich's oogen glansden terwijl hij dit zei. En vader glimlachte eens, streek den jongen het blonde haar voor het hooge voorhoofd weg, en zei:

„Zoo de Heer wil, mijn jongen. Als ge eens groot zijt, zult ge wel zien wat Hij u te doen geeft in het leven.”

Met zijn onmisbaar boek in de hand, sprong Heinrich naar moeder, en vertelde ook haar wat hij van plan was. Maar moeder zei:

„Als je groot wordt, lieve Heinrich, zullen we eerst eens zien wat je worden kunt, om zelf den kost te verdienen. Is het eenmaal zoo ver, dan komt de tijd om te denken aan al dat graven in den grond.”

Hoewel dus niet bijzonder aangemoedigd, bleef Heinrich geheel met zijn plan vervuld, zoo zelfs dat moeder het

goedvond, hem dien dag wat vroeger dan gewoonlijk naar bed te zenden. Veel hielp dit niet, want hij droomde natuurlijk van weinig anders dan Trojanen, Grieken, brand en opgravingen.

Wat vader en moeder ook mochten zeggen, de gedachten, die eenmaal bij Heinrich hadden post gevat, bleven hem vervullen. Aan al zijn vriendjes en speelmakkers vertelde hij van Troje en ook van zijn plan om het op te delven. Maar den meesten kon dit blijkbaar niet schelen; die wat ouder waren lachten er hartelijk om.

Zoo vond dan onze vriend weinig aanmoediging bij zijn groote plannen. Doch er was één uitzondering. Tot de kinderen met wie hij graag speelde, behoorde ook een aardig meisje, Mina Meineke heette zij. Zij luisterde opmerkzaam, als Heinrich van Troje vertelde, en bleef luisteren, ook als 't al de anderen begon te vervelen, en zij weer naar hun spel verlangden.

„Mina,” zei Heinrich eens, nadat hij 't weer druk had gehad over Grieken en Trojanen, „als ik groot ben en jij ook, zullen we samen trouwen. Dan gaan we ook in een schip naar Troje en graven het op, en zullen zeker heel veel geld en veel moois vinden. Dan kunnen we daar van leven.”

Dat vond Mina goed, en zoo bleef dat afgesproken tot later.

We zullen zien wat er van kwam.

Er zijn veel vakken en beroepen in de wereld. Zelfs is er in de stad waar ik dit schrijf iemand, die zich op zijn kaartje noemt: „snijdinguithaaler.” Voorts zijn een aantal mannen, maar zonder kaartjes, „bruggetrekker.” Doch nog nooit heb ik ergens aan de deur of op

een kaartje gezien: „stedenopdelver” of „schatgraver.”

Zoo dacht dan ook Ds. Schliemann, dat het werk waar Heinrich zoo'n lust in toonde geen beroep was, en het kwalijk ging, hem daarvoor op te leiden, te meer daar er weinig zekerheid was, dat het ooit brood zou geven. Dus zond hij dan zijn jongen vooreerst maar naar een goede school te Nieuw-Strelitz, niet heel ver weg. Daar leerde Heinrich al wat een knaap dient te weten, en hij deed zijn best, zoodat alle leermeesters zeer tevreden over hem waren. Doch hij vergat daarbij Troje niet en altijd bleef hem de gedachte bij: Hoe kom ik daar nog eens, en hoe zal ik mijn plan voltooien?

Zoo was Heinrich veertien jaar geworden. Hij was op school uitgeleerd en de vraag was: Wat nu?

Troje te gaan opgraven — dat klonk heel mooi. Maar, behalve dat onze vriend er nog wel wat jong voor was, lag Troje, gesteld dat het nog bestond, toch toen zoomin als nu vlak bij Mecklenburg. De reis kostte geld, en heel het plan nog veel meer. Kortom, 't kwam uit op moeders gezegde, dat het vóór alles noodig was, dat Heinrich leerde zijn eigen brood te verdienen.

Had het aan Heinrich gestaan, hij zou, o zoo graag, met leeren zijn voortgegaan. om dan later aan een hoogeschool te studeeren. Maar daar stond niets van in. Want, als gezegd, Ds. Schliemann had niet weinig kinderen, en die allen met eere groot te brengen eischte veel. Zoo kon er dan niet op overschieten, wat noodig was om Heinrich te laten studeeren. Doch vader zei: „Troost u, mijn jongen; al gaat ge niet studeeren, God kan u toch de begeerte uws harten geven.” En Heinrich, als een gehoorzame zoon, voegde zich daarin. Een laatste poging om hem te doen voortleeren werd nog beproefd, maar men moest het opgeven.

Niet lang nadat onze jonge vriend de school had verlaten, vinden we hem weder te Fürstenburg, een kleine stad in Mecklenburg, niet zeer ver van de standplaats van Ds. Schliemann. Wat hij daar heeft uit te richten, zal aanstonds blijken.

We treden in het stadje een winkel binnen, waar allerlei verkocht wordt, dat dagelijks in de huishouding noodig is. Een dienstmaagd komt om een kan olie, een andere moet stroop hebben. Een boer rijdt met zijn wagen voor de deur en haalt meel en suiker. Een huismoeder komt binnen met een mand, die ze laat vullen met grutterswaren; kortom, 't gaat druk in dezen kruidenierswinkel. De winkelier heeft de handen vol en het knechtje, dat hem en de klanten helpt, niet minder.

In den jongste van de twee herkennen we Heinrich. Hij draagt een groot, wit voorschoot, dat na allerlei ontmoetingen met stroop en olie enz., echter niet altijd wit blijft. Den geheelen dag heeft hij het druk met zout af te wegen of krenten en rozijnen te verkoopen. Ook moeten er vaten verroid en geopend, kisten uitgepakt en allerlei meer. Hij heeft er al zijn gedachten bij noodig om 't in orde te brengen en toch, de Grieken en Trojanen vergeet hij niet. Nog altijd denkt hij aan zijn oude plan, en hoopt.

Een jaar lang was Heinrich als jongste leerling bij den kruidenier te Fürstenburg geweest. Een gemakkelijk leven had hij er niet. Naar huis gaan bij zijn ouders kon hij maar zelden en voor enkele dagen, wjl 't in de zaak zoo druk was. Daarbij werd er hard gewerkt, zoodat zijn handen er weldra de bewijzen van droegen, en vóór en na winkelsluiting was dikwijls nog veel te doen. Doch het is goed voor een man, dat hij het juk in zijn jeugd draagt, zegt de Schrift.

't Was winter en koud ook. Heinrich had het ervaren. Zijn handen waren dik opgezwollen, en in den winkel, waar geen kachel brandde, had hij het achter de toonbank soms ver van warm.

Op zekeren middag, toen het tamelijk stil was, ging de deur open. Een jonkman trad binnen. Heinrich had hem een enkele maal gezien. Hij wist dat het een molenaarsknecht was, „ein verkommener Bursche” zeiden de menschen, wat zooveel wou zeggen, als dat die jonkman zijn weg had bedorven en niet deugde.

De jongeling naderde met tamelijk onvasten tred de toonbank en sprak:

„Geef me een borreltje.”

Er werd namelijk bij den kruidenier ook sterke drank verkocht.

Heinrich ging naar de tapkast en de ander vervolgde huiverend:

„Dat zal me goed doen. Mijn keel is dorstig, en 't is zoo koud als in geen jaren.”

Nu, dat de man het koud had, was te begrijpen. Hij zag er zeer sjofel uit, zijn kleeren waren blijkbaar niet voor winterdracht gemaakt en voorts hier en daar gescheurd. Daarbij kan een dronkaard veel minder tegen kou en hitte dan een nuchter mensch. Heel het voorkomen van den jongen man bewees echter nog, dat hij beter dagen had gekend, maar ook, dat hij zijn leven verliederlijkte. De zonde zet ten slotte op den mensch een stempel, zoo niet op zijn gezicht, dan op zijn wezen en doen; de genade ook.

Met bevende hand nam de bezoeker het glaasje aan, en nam een fikschen slok.

Heinrich zag hem vragend aan. De ander begreep dit en zei:

„Ja vriend, geld heb ik niet op 't oogenblik. Ik ben platzak. Je moogt het voor mij betalen als je wilt, of anders, schrijf het maar op. Je weet wel, mijn vader is er goed voor.”

Dit laatste was zoo. Heinrich had het al vaak van zijn meester gehoord, en zou zich anders wel gewacht hebben, den „verbummelten” jongen mensch te tappen.

De bezoeker leunde met zijn ellebogen op de toonbank, terwijl Heinrich het winkelboek van de plank nam, en beproefde te schrijven. Maar dat ging niet gemakkelijk. Hij deed het niet veel; zijn handen waren wat vereelt en bovendien door de koude gezwollen; rechte „winterhanden.”

De ander grinnikte, terwijl hij den jongen zoo zag tobben, en zei:

„'t Schrijven gaat je niet best af, vriendje, maar wat heb je ook geleerd!”

Heinrich keek den drinker nu juist niet vriendelijk aan. Deze ging voort:

„Nu ja, ik mag het je wel zeggen. Toen ik zoo oud was, zat ik niet tusschen krenten en bakolie, maar ik leerde Fransch, Latijn, Grieksch. Wat blief je? Dat 's wat anders hè?”

„Maar u zijt dan nu toch geen professor of zoo?”

„Nee, kan ik het helpen? Als die gemeene leeraars me niet van 't gymnasium hadden gejaagd, was ik thans een flink student, en zou 'k zeker een knappe bol worden, waar iedereen tegen opzag.”

Heinrich stond verlegen, bij zooveel groote woorden van iemand, die 't zoo ongelukkig getroffen had. Hij zei treurig:

„Ik ben maar drie maanden op het gymnasium geweest.”

„Ook weggejaagd?”

„Neen, maar vader kon het niet langer voor me betalen. We zijn met ons zessen kinderen, weet u. Ik had ook wat graag talen geleerd, Fransch en Engelsch en Latijn en”

„Maar de mooiste taal is en blijft toch Grieksch,” zei de ander, terwijl hij 't laatste slokje uit zijn glas dronk.

„Zoo?”

„Ja, wis en zeker. Wil je eens hooren? Ik ken nog een paar verzen van Homerus; 't is over de geschiedenis van Troje, moet je weten. Maar och, daar heb je toch nooit van gehoord.”

Heinrich wou dat tegenspreken, maar de geleerde drinker zei:

„Stil, laat me zien, of ik 't er nog goed afbreng.”

Hij hief zich op, bezon zich een oogenblik, en begon toen met krachtige, welluidende stem de heerlijke verzen van Homerus, den grooten dichter, op te zeggen. Zijn bleeke wangen kregen nu kleur. Blijkbaar was 't niet alleen de sterke drank, die dat voor een oogenblik uitwerkte, maar ook de geestdrift, die den jongen man aangreep, toen hij de schoone woorden herhaalde, die hij in beter dagen had geleerd. Ja, de herinnering aan dien tijd zijner jeugd, bleek hem te machtig. Toen hij eindigde stonden hem tranen in de oogen.

Heinrich, al verstond hij van de beteekenis geen woord, luisterde, als hoorde hij de schoonste muziek. Dat was nu de taal der Grieken, die Troje hadden ingenomen, de taal van Helene en Menelaus! Hoe schoon en heerlijk klonk het!

De spreker hield op, maar zijn hoorder was nog niet voldaan.

„Och, nog meer, ga voort,” riep hij.

„Ik weet niet meer,” was 't antwoord.

„Zeg het dan nog eens op!”

Maar de geestdrift was bekoeld, de herinnering verdwenen. Alleen de dranklust was gebleven en de jonkman sprak:

„Nu goed, nog tweemaal, maar dan moet ik nog een borreltje hebben, en *gratis*, hoor je, of als je dat niet verstaat, voor niemandal. Je moet dan voor mij betalen.”

Heinrich had weinig zakgeld. Doch hij gaf het er met vreugd voor. Nog tweemaal mocht hij de verzen van Homerus hooren. Toen ging de dronkaard weg. 't Begon tijd te worden!

„Och, mocht mij de Heere God de gunst verleen, dat ook ik nog eens Grieksch leerde,” sprak de kleine kruidenier bij zich zelf. „Wat zou ik het graag kennen. Maar wat kan het mij hier baten?”

Doch een gedachte ging hem door 't hoofd. 't Was die aan zijn oude plannen. Wilde hij die uitvoeren, dan natuurlijk moest hij Grieksch kennen, om alles te weten wat van de Grieken en van Troje te weten was. Dan eerst zou hij aan het ontgraven kunnen gaan.

En al wegende en verkoopend, bleef hij denken tot het bij hem vaststond:

„Ik moet hard werken, veel geld verdienen, dan Grieksch leeren. Is het zoo ver, dan ga ik naar Troje en graaf op wat in den grond zit. De Heer geve het!”

Hij sprak er met weinigen over. Die het hoorden glimlachten weer. We zullen zien of ze het met recht deden.

II.

In den vreemde.

Vier jaar lang bleef onze Heinrich in zijn betrekking van kruideniersknecht te Fürstenburg.

Zijn meester was over hem tevreden, zijn loon was vermeerderd, en wellicht zou hij mettertijd zelf een winkeltje hebben kunnen opzetten, en krenten en kaarsen verkoopen aan burgers en buitenlui.

Maar Heinrich zweefde heel wat anders voor den geest. We weten wat dat was.

Eén zaak begreep hij na drie jaar zeer goed; als kruidenier zou hij zijn doel nooit bereiken, en evenmin het geld verdienen, dat hij noodig had, wilde hij zijn plan volvoeren. Dan diende, dat zag hij duidelijk, een geheel andere weg ingeslagen, dan hij tot nu toe had gevolgd.

Maar welke?

Dat was de vraag, waarmee Heinrich zijn hoofd maanden lang kwelde, waarover hij zijn ouders raadpleegde en met zijn vrienden sprak, tot de meesten het moe werden, en zeiden:

„Och, wat praat je toch! Zet die dingen uit je hoofd. Blijf hier of zoek 't ergens anders, waar je 't brood kunt vinden. Van die schattengraverij komt toch niets.”

Maar onze vriend liet zich zoo licht niet van zijn voornemen afbrengen. Hij sprak er over met den schoolmeester en enkele andere knappe lui, tot eindelijk iemand zei:

„Als ik in uw plaats was, ging ik naar Amerika.

Daar is veel geld te verdienen, en wie vooruit wil, kan er terecht: Anders zijn er nog wel meer plaatsen."

Die raad leek Heinrich. Hij sprak er over met zijn ouders, die er echter veel tegen hadden. Moeder vreesde voor onheilen op zee en in een vreemd land. Vader was er lang niet zeker van, dat in Amerika zoo maar voor den eerste den beste, werk en goede verdienste was. Doch de zoon hield aan, en ten slotte begrepen zijn ouders, dat het toch moeilijk zou zijn, hem bij het kruideniersvak te houden. Want ten eerste had hij er niet heel veel lust in, ten tweede bracht het niet genoeg op, om er behoorlijk van te leven, als men ten minste knecht bleef. Zelf winkelier te worden vereischte geld, en dat had Heinrich zomin als zijn ouders. Zoo stemden zij dan toe, dat hnn zoon, als er een gelegenheid mocht zijn, gaan zou, en daarmee was vooreerst zijn wensch vervuld.

Ik moet hierbij opmerken, dat het „wandern" en „auswandern" d. w. z. het rondreizen en landverhuizen in Duitschland veel meer wordt gevonden dan bij ons. De jonge werkman gaat reizen op zijn vak, en vele ouderen, mannen en vrouwen, zoeken hun geluk in den vreemde. Miljoenen Duitschers wonen in Amerika. Dat zulk een verhuizing voor het vaderland geen winst is begrijpt gij, en mogen ook wij, Nederlanders, wel onthouden. In Duitschland heeft men het al lang ingezien, en zijn dan ook velen met dat trekken naar den vreemde volstrekt niet ingenomen.

't Werd nu zaak, een gelegenheid te vinden om op reis te gaan. Doch die deed zich in 't eerst volstrekt niet voor. Toch zou, al was 't niet op een weg vol lieflijkheid, onzen vriend het bereiken van zijn doel mogelijk worden gemaakt.

Op zekeren dag bevond Heinrich zich in den kelder onder den winkel. Er lag een vat stroop, dat naar boven moest, en daartoe gerold moest worden over twee schuins liggende balken, die op de trap lagen. Aan de bovenzijde van de trap stond een man, die een paar haken aan het vat had geslagen, en 't zoo optrok. Beneden was Heinrich, die uit alle macht tegen het vat duwde.

Plotseling echter schoot een der haken uit. Het vat ging scheef, en Heinrich zou het op 't lijf gekregen hebben, had hij niet met alie kracht zich geweerd en de ton tegengehouden, tot de ander er haastig den haak weer in had geslagen.

Nauwelijks echter was dit gebeurd, of de jonge man slaakte een kreet, werd doodsbleek en waggelde achteruit. De man liet met groote inspanning het vat zakken, en ijde zijn makker te hulp. De arme jongen zakte in elkaar en tegelijk kwam een golf bloed uit zijn mond. Hij lag bewusteloos.

De geneesheer, die weldra kwam, trok een zeer bedenkelijk gezicht. Heinrich had te veel van zijn kracht gevergd, en thans lag hij machteloos neder. Een paar weken later was het wel iets beter, maar van even wandelen zelfs was nog geen sprake. Geduldig droeg hij den zwaren slag, vertrouwend dat niets bij geval geschiedt. Na een maand ging het wel zeer vooruit, maar de dokter verklaarde na onderzoek, dat de zieke toch nooit weer tot zwaar werk in staat zou wezen.

„Vriendlief,” zei de patroon toen, „dan moet ik je tot mijn spijt ontslaan. Je kunt in mijn huis blijven tot je beter zijt, maar dan moet je ook iets anders zoeken. Je begrijpt zelf, dat er nu een ander dient te komen.” Daar viel niet tegen te zeggen. Heinrich mocht nog blij zijn dat hij, zoo lang het duurde, kost en inwoning had.

Want thuis, gesteld al dat hij in den eersten tijd had kunnen vervoerd worden, zou het toch moeilijk zijn gegaan hem te onderhouden. Op zijn dorp was ook geen gelegenheid werk en brood te vinden.

Zoo rees dan op nieuw de vraag: Wat nu?

Daarop echter kwam vooreerst geen antwoord. Wel vond hij nu bij dezen dan bij genen iets te doen, maar de jonkman begreep terecht, dat dit op den duur tot niets zou leiden. Eens terwijl hij moedeloos over de straat liep, kwam hij den schoolmeester tegen, bij wien hij wel meer kwam.

„Vriend,” zei deze, „ik heb er over gedacht, of 't niet beter zou zijn voor u, in een of andere groote stad werk te zoeken. Daar is allicht iets te vinden, dat u past, althans veel makkelijker dan hier. Als ik in uw plaats was, ging ik naar Hamburg.”

„Dat is heel ver,” zei Heinrich droevig, „ik ben nu wel weer beter, maar . . .”

„Ja, maar zie je, het zou misschien meteen je een kans geven, om je vroegere plan uit te voeren, en naar Amerika te gaan. Hamburg is een zeehaven. Er gaan zooveel schepen uit en komen zooveel in, dat men er versted van staat. Wie weet of zich daar geen gelegenheid voor je opdoet, om naar Amerika te vertrekken.”

Dien nacht sliep Heinrich weinig. Hij was op 't oogenblik bij een boer in dienst, doch dat zou spoedig eindigen. Drie dagen later had hij zijn besluit genomen. Hij pakte zijn boeltje bij elkaar — 't was niet veel — zei kennissen en vrienden vaarwel, en wandelde naar 't ouderlijk huis. Daar deelde hij mee wat hij van plan was, nam van allen hartelijk afscheid en zette toen, alweer te voet, de reis voort.

Zoo ging het den langen, langen weg tot Hamburg,

onder ontbering en vermoënis. Met versleten schoenen en bijna geen penning meer op zak, trad hij de groote, vreemde stad binnen, niet wetend wat hem daar wachten zou, maar zijn lot stellend in des Heeren hand.

't Was nu voor onzen Heinrich zaak werk te zoeken, om zoo het noodige tot onderhoud te vinden.

Straat in straat uit liep hij, hier en daar bood hij zich aan, maar langen tijd vergeefs. Eindelijk zei iemand, die aan zijn spraak wel merkte, dat hij geen Hamburger was:

„Je hadt beter gedaan in je plaats te blijven jongen. We hebben hier geen gebrek aan handen, of 't moeten sterke zijn. En je ziet er niet naar uit, of je 't lang kunt volhouden.”

Nu begon onze vriend te begrijpen, waarom het overal tegenliep. Wat zou hij doen? Gelukkig verloor hij zijn vertrouwen op den Heere God onder alles niet, hoe kommerlijk ook zijn leven was.

Ten slotte scheen het te zullen lukken. Hij kreeg een aanstelling als boodschaplooper in een winkel van gemaakte goederen. Doch reeds na twee dagen was het weder uit. Hij kon, heette het, niet gauw genoeg de klanten vinden. Nu daarvan was iets waar; als vreemdeling was hij natuurlijk niet zoo aanstonds thuis in de groote stad. De hoofdzaak echter was zijn groote zwakheid, die hem niet toeliet zeer zware pakken te dragen. Want wel heette onze Heinrich hersteld, maar de gevolgen van het onheil hem overkomen, bleven nog heel lang merkbaar.

Hij schreef naar huis om goeden raad. Maar vader wist geen beteren, dan eenig geld te sturen, en hem voor te stellen het nog eens te beproeven. Zoo gebeurde dan ook, en Heinrich vond na eenigen tijd een plaats in een

fabriek. Natuurlijk was het werk hem vreemd, doch hij deed al zijn best en het zou dan ook wel gegaan zijn, als hij maar goed gezond was geweest. Nu echter gevoelde hij zich al spoedig niet wel en moest naar huis. Toen dit nog eens gebeurde, zei de baas:

„Vriendlief! 't spijt me wel, want je wil is goed, maar je bent te zwak voor dat werk. Je kunt hier niet blijven.”

Zoo moest Heinrich dan weer wat anders aanvatten. Waar zou hij het vinden? Weder liep hij dagen lang zonder werk, tot hij ten laatste een schoenmaker ontdekte, die zich over hem wilde ontfermen.

Nu zou Heinrich dan pikdraad trekken en schoenen poetsen en laarzen rondbrengen, al naar 't viel. En hij deed het weer gewillig en trouw. Doch het duurde niet lang, of hij werd opnieuw ziek en zelfs zoo, dat de dokter er bij kwam. Die nu zei ronduit:

„Het schoenen maken deugt niet voor je. Je moet veel in de vrije lucht zijn, en in alle geval geen zwaar werk doen, dat het lichaam vermoeit, vooral niet veel loopen, althans niet in den eersten tijd.”

Daar stond Heinrich. De tranen kwamen hem in de oogen. Wat bleef hem nu nog over?

Gelukkig was de baas een vriendelijk man, die zei:

„Ik raad je, beproef je geluk ergens anders. Er gaan er op 't oogenblik zoo veel naar Amerika. Misschien is het daar beter.”

En de dokter sprak:

„Dat zou heel goed wezen, ook om de zeereis. Alleen moet je dan niet naar het noorden maar naar het zuiden. Want daar is de lucht geschikt voor je en kun je geheel herstellen.”

Zoals we weten, was Heinrich al meer geraden, in

de Nieuwe wereld zijn geluk te beproeven. Hij geloofde nu, dat het 's Heeren weg was den gegeven raad te volgen. De baas deed zijn best. Schepen lagen er trouwens genoeg. Nu was de schoenmaker eenigzins bekend met den stuurman van een brik, die in de haven lag, en binnenkort naar Venezuela in Zuid-Amerika vertrekken zou. Hij vroeg zijn kennis of er op dat schip geen plaats zou zijn, en de stuurman sprak er over met den kapitein.

Deze liet Heinrich bij zich komen, doch had in 't eerst niet veel zin in de zaak, wijl de jonkman er alles behalve flink en sterk uitzag. Betalen voor de reis kon onze Mecklenburger niet. Hij zou dus als matroos moeten, en dat kon hij, meende de schipper, niet. Doch toen Heinrich voorsloeg mee te gaan, ook al verdiende hij bijna niets, en toen bleek dat onze vriend, die zich voortdurend had geoefend, nu zeer goed in staat was te schrijven enz., stemde de kapitein er in toe. Heinrich zou allerlei werkzaamheden te verrichten hebben, en aan 't eind van de reis zou men verder zien.

De brik stak in zee, en weldra was Hamburg en de Duitsche kust uit het gezicht.

Had nu Heinrich gemeend, dat de zeeziekte hem, een zwakken jongen, geducht plagen zou, dat viel mee. Doch 't zon alweer blijken, dat gevaren waarop we niet rekenen, ons van allen kant bedreigen.

Een paar dagen was de brik in zee, men zeilde langs de Nederlandsche kust, toen Heinrich, die op het dek stond, in de verte een wolk bespeurde, die scheen te naderen en al breeder te worden. De stuurman zag het ook en zette een bedenkelijk gezicht, terwijl hij sprak: „Mist!”

Een uur later hing over de Noordzee een mist zoo

dicht, dat men geen scheeps lengte ver zien kon, eindelijk zelfs de mast niet, als men bij het roer stond. Oppassen was de boodschap. Scherp tuurde de stuurman voor zich uit en kapitein en bootsman deden aan de voorsteven hetzelfde. Telkens klonk van het schip de misthoorn, ter waarschuwing voor andere vaartuigen. Want ongezien dreigde het gevaar van allen kant.

Op eens voelde Heinrich een schok, die hem bijna van de beenen wierp. En 't volgende oogenblik hoorde hij met schrik een angstig geroep uit vele monden tegelijk:

„We zitten vast!”

Zoo was het. In den nevel was het schip op een der vele zandbanken geloopt, die onze kust gevaarlijk maken. Gelukkig was de wind niet sterk. In 't eerst hoopte men nog. De mist zou wel optrekken en wellicht was het vaartuig weer vlot te krijgen. Maar 't duurde niet lang, of de kapitein, die naar beneden gegaan was, kwam terug, en zijn trekken zeiden genoeg.

„Mannen,” sprak hij kort en krachtig, „de brik is verloren. Ze werkt al dieper in 't zand en is lek gesprongen. 't Water staat al een voet in 't ruim. Zet de booten uit. We moeten met Gods hulp zien ons lijf te bergen en aan land te komen.”

Zwijgend gehoorzaamden de mannen aan het bevel. Binnen een kwartier waren, daar de zee stil was, de booten uitgezet. Elke kreeg wat voorraad in, een paar kaarten en een kompas gingen mee, en toen sprong alle man over. Weldra staken ze van 't schip af. 't Was tijd ook, want de brik helde sterk, en zou weldra een wrak zijn.

Maar nu! Wat zou hun lot wezen? Uit menig hart, ook uit dat van onzen Heinrich, rees een bede tot God, terwijl men daar rondzwierf op de Noordzee, elk oogen-

blik in gevaar, van schepen, die men kon ontmoeten, maar niet kon zien naderen, van banken en ondiepten. 't Was daarbij kil door den vochtigen nevel, en toen de nacht aanbrak huiverde Heinrich in de open boot, alsof hij de koorts had. Doch dan greep hij maar weer de riemen en hielp roeien in de richting, waar men vermoedde dat het land moest liggen.

Aan het strand van Texel vinden we eenige schipbreukelingen weder, namelijk vier matrozen, een scheepsjongen en onzen Heinrich.

Geruimen tijd hadden ze op zee gezworven, tot de nevel optrok en zij in de verte de Hollandsche duinen bespeurden. 't Land viel, bij zoo kalme zee, gemakkelijk te bereiken. Weldra ontmoette men eenige visschers, die de schipbreukelingen vriendelijk met zich namen en naar een dorp geleidden. Daar werd hun eten en drinken gegeven, en spoedig lagen ze allen in diepe rust. Want bovenal daaraan hadden ze behoefte. Heinrich, met zijn niet sterk gestel, gevoelde zich geheel ziek. Doch na een verkwikkenden slaap van vele uren, was hij merkelijk beter.

Was 't wonder, dat allerlei gedachten hem door het hoofd woelden?

Hij had schipbreuk geleden; schipbreuk geleden, mocht hij wel zeggen, ook nog in anderen zin dan op zee.

Schipbreuk had hij geleden van zijn gezondheid, toen hem het onheil overkwam, dat we verteld hebben.

Schipbreuk toen hij te Hamburg, spijt alle moeite, op den duur werk noch brood kon vinden, te zwak voor wat van hem werd geëischt. Weer schipbreuk eindelijk op de golven, die hem nog het weinige hadden ontroofd, dat hij zijn eigendom noemde. Het enkele goede stuk dat

hij bezat, een jas, had hij te Hamburg ingernild tegen een deken. Nu lag wellicht de deken met nog meer op den bodem der zee, en was hij zoo arm als de mieren, ja armer nog.

Maar, het is verbljjdend dit te mogen getuigen, waarvan hij ook schipbreuk mocht geleden hebben, van het geloof niet. Hij bleef ook onder al het onheil vertrouwen, dat de Heere God hem niet zou begeven of verlaten, en stelde gerust de toekomst in de hand Desgenen, die alle dingen leidt naar den raad van Zijn wil.

Een medelijdende visschersvrouw, die wel zag dat onze vriend onder het gebeurde meer had geleden dan de anderen, en dat hij niet sterk was, nam hem in haar huis, en verpleegde hem met zorg een paar dagen lang. Den derden dag, juist toen alles gereed was, voor het vertrek der schipbreukelingen, wachtte Heinrich een groote verrassing.

Zooals ik verhaald heb, was de brik door het water verzwolgen. Er stak wind op, en weldra dreven planken en allerlei andere dingen in het rond, en voor een groot deel landwaarts. Daar werd het, als gewoonlijk, geborgen tot de eigenaar zich zou opdoen.

Nu was onder de aan land gespoelde goederen ook een kleine kist. Deze bleek, gelijk de naam aanduidde, aan Heinrich Schliemann te behooren. En 't was met niet geringe vreugd, dat hij, door den burgemeester geroepen, zijn eigendom herkende en weer in bezit nam. Wel was het niet veel, doch in alle geval stelde het hem in staat, zich van andere kleeren te voorzien.

Hoe hij onder dat alles was, blijkt het best uit hetgeen hij in dien tijd schreef:

„Mijn God, daar het Uw wil is geweest, dat ik het leven behield, zal ik dat leven ook met nieuwen moed

en nieuwe hoop weer beginnen. Ook deze schipbreuk en het stranden op een kust van een vreemd land, wil ik als een vingerwijzing van U en als een leiding Uwer genade beschouwen."

Zouden alle jongelingen zoo spreken?

Waarheen? Dat was — reeds voor de zooveelste maal in zijn jong leven — de vraag, die bij Heinrich opkwam.

Op Texel blijven ging natuurlijk niet, o. a. wijl al de behouden manschap naar Amsterdam moest, om daar aan den Duitschen consul verslag te doen van wat geschied was. Deze heer bood den schipbreukelingen aan, hen kosteloos naar Hamburg terug te laten brengen. Allen namen dit aan, behalve Heinrich, om de eenvoudige reden, dat hij niet wist wat te Hamburg te beginnen, dat hij juist verlaten had, om 't elders beter te krijgen. Alleen verzocht hij bericht aan zijn ouders te zenden, en schreef ook zelf.

De consul, die een vriendelijk man was, had medelijden met Heinrich, die er zeer zwak en tenger uitzag. Hij vroeg hem naar 't een en ander, en zei ten slotte:

„Ik wil wel eens zien, of ik wat voor u doen kan. Kom over een paar dagen terug. Hier hebt ge zooveel, dat ge ten minste er dien tijd van leven kunt.”

De consul hield trouw zijn woord. Toen onze Heinrich na twee dagen terug kwam, kreeg hij een briefje, waarmee hij gaan moest naar een er op vermeld adres. Daar bleek te wonen een groothandelaar in koloniale waren, die er tevens kantoor en pakhuis had. Bij hem kon Heinrich als hij wilde in dienst treden. Hij zou daar moeten behulpzaam zijn, als er goederen kwamen of verzonden moesten worden, maar vooral op 't kantoor, dat veel zaken met Deutschland deed, Duitsche brieven moeten schrijven en ook spreken met zijn landgenooten, die er

kwamen. Voor zijn arbeid zou hij vooreerst krijgen 6 gulden in de week. Dit was niet veel; evenwel destijds — in 1845 — kon men er in Amsterdam meer mee uitvoeren dan nu.

Toch was het voor een jongmensch van een drieëntwintig jaar weinig. Heinrich was echter zoo wijs, het niet hoogmoedig te verwerpen. Hij dacht: Hierna beter. De Heere God maakt dusver mijn weg weer voorspoedig. Laat ik dan met dank Zijn goedheid erkennen, en het kleine niet verachten.

Zijn eerste werk was een woning te zoeken. 't Gelukte hem eindelijk iets te vinden, te weten een zolderkamertje, dat behoeftige lieden hem afstonden tegen *f* 4 per week, waarvoor hij dan meteen ten deele den kost kreeg. Ge begrijpt, gebraden kastanjes waren voor dat geld niet te wachten. Maar dat behoefde ook niet.

Vijftien maanden gingen voorbij. Toen die om waren, kon onze jonkman tevreden zijn, gelijk zijn patroon 't over hem was. Dat bleek, wijl zijn loon ongevraagd van zes op tien gulden werd gebracht.

Kort daarop betrok Heinrich een andere woning. De lieden bij welke hij in den kost was — het leelijke woord „pension” bestond toen hier nog niet, en zal hopen we over 50 jaar of eer weer zijn uitgestorven — die lieden, zeggen we konden het best met hem vinden en hij met hen, maar toch zagen ze hem liever gaan. Want onze vriend was gewoon tot een uur of één in den nacht op te zitten bij zijn brandend olielampje, en dat vonden de lieden met reden wel wat gevaarlijk. Zij hadden dan liever een jong werkman, die vroeger ter nachtrust ging.

Waarom nu de jonge Schliemann zoo laat op was zullen we zien.

De nieuwe woning, die hij betrok, bestond uit een

CHRON - TYP. S. G. CALLENBACH KLUKTIG

kamer, gelegen in een huis, dat bewoond werd door een makelaar, dien Heinrich bij zijn patroon had leeren kennen. De makelaar, die 't niet breed had, had nog een kamer van zijn huis verhuurd, en wel aan een oude juffer. De twee verhuurde kamers lagen vlak naast elkaar. Toch kregen de bewoners elkaar nooit te zien, want Heinrich ging er tegen 8 uur 's morgens op uit en de juffrouw sliep een gat in den dag. Als hij thuis kwam om te eten, zat de dame te dutten na den maaltijd, en als Heinrich later weer thuis kwam, was zij al te bed, om uit te rusten van de vermoeienissen des daags.

Toch zouden die twee met elkaar kennis maken, maar juist niet tot hun genoegen.

Den tweeden avond nadat Schliemann zijn nieuwe woning had betrokken, was de juffrouw juist in den eersten slaap, toen zij gewekt werd door een geluid dicht bij haar. Dit was haar in dat stille huis zoo zelden overkomen, dat zij niet besluiten kon zich weer rustig neer te leggen, maar bleef luisteren. Weldra vernam zij aan de andere zijde van den kamerwand een stem, die luid eenige woorden herhaalde. Toen was het even stil, daarna begon het weer en nog luider.

De juffrouw luisterde, maar wat zij ook deed, 't was haar onmogelijk te verstaan wat er gesproken werd. 't Was zeker een taal die zij nog nooit had gehoord. Dit echter bespeurde zij wel, dat er geen gesprek werd gevoerd, maar aldoor dezelfde persoon aan 't woord was. Wat ter wereld kon dat beteekenen?

De juffrouw lag daarover te peinzen tot zij weer in slaap viel, terwijl de geluiden nog altijd voortduurden. Den volgenden dag echter kwam zij al nadenkende tot het besluit dat haar buurman — want er klonk een mannenstem — een komediant of tooneelspeler zijn moest,

die zijn rol opzei. Ze besloot bij den man des huizes te onderzoeken of zij 't geraden had. Maar dat viel tegen. Want die zei kortweg: „Neen, juffrouw, 't is een kantoorheer.”

Nu begreep de vrouw er niets meer van. Haar nieuwsgierigheid werd zelfs lang op de proef gesteld. Want er gingen weken voorbij, eer zij den kantoorheer ook maar te zien kreeg. De geluiden echter duurden tot haar groot verdriet voort, en zij begon er over te denken den buurman wegens verstoring van nachtrust aan te klagen, toen er plotseling een licht opging.

Op zekeren avond ging de juffrouw naar boven, toen er juist iemand de trap afkwam. Zij wachtte even, en weldra stond voor haar een klein, jong mensch, blijkbaar een Jood.

De juffrouw vertrouwde de zaak niet, en vroeg kort en goed wat hij hier deed.

„Ik kom van mijnheer Schliemann,” was 't antwoord van den jongen man, die er wat zijn kleeding betreft, niet naar uitzag als behoorde hij tot de welgestelden, „ik kom hier alle weken.”

„Alle weken?” vroeg de juffrouw, die blijkbaar den Jood voor een koopman hield, die wat wou handelen, en hem maar half vertrouwde, „heeft die mijnheer dan alle weken wat te koop?”

„Maar ik kom niets koopen, juffrouw,” zei het Joodje verbaasd.

„Wat kom je dan doen?”

De ander keek de bezoeker aan als wilde hij zeggen: dat is mijn zaak. Doch hij begreep, dat dit achterdocht zou wekken en zei:

„Wel, ik ben hier besteld door mijnheer Schliemann, dien Duitschen mijnheer. Ik moet luisteren en overheeren, als hij Russisch spreekt.”

De dame zette een gezicht, als geloofde ze niets van heel de zaak, en de ander ging voort:

„'t Is als ik u zeg, mevrouw. Mijnheer leert alle talen. Fransch kent hij al en hij heeft het zijn eigen geleerd. Een knap man zeg ik maar. Zoo, eventjes in zes maanden Fransch, en enkel uit een boekje. Dat doen wij samen niet na, vindt u wel?”

De juffer vond dat wel wat gemeenzaam gesproken en zei:

„Waar leert die mijnheer dat alles voor?”

„Weet ik het?” zei de Israëliet. „Kan ik het helpen als hij zijn tijd en zijn geld wil weggooien? Ik verdien er eerlijk alle weken mijn gulden aan, ziet u?”

„Ken jij dan Russisch?”

„Net als u,” zei 't Joodje lachend. „Maar dat hoeft ook niet. Die mijnheer leert altijd hardop: dat gaat het best, zegt hij. En hij moet, zegt hij, een hebben die het hoort, en die na kan zien en overheeren, al kent hij 't zelf niet. Hij kent ook Engelsch, en wil Italiaansch leeren en Portugeesch en Spaansch en weet ik veel . . .”

„Maar wat doet zoo'n kantoorbediende daarmee?”

„Vraagt u hem dat zelf, mevrouw. Hij zegt alleen dat hij geen meester kan krijgen en ook niet betalen, en ik hoor maar. 'k Wou dat ik er dagwerk van had. Die mijnheer leert zijn talen op straat, en als hij aan 't postkantoor wacht en overal, geloof ik. Hij wil wel zes talen en meer kennen.”

„'t Is maar mooi vervelend,” zei de dame.

„Voor mij niet, of 't loon verzoet den arbeid.”

„'t Kan wel wezen, maar ik veel het niet langer. Is dat een last! Je kunt er niet van slapen.”

„Wat wilt u dan?”

„Wel, hij moet hier vandaan, met dat gekoeter.”

„Nu, dan wordt hij uit zijn huis gesmeten, net als hij zijn geld wegsnijt. Maar dat gaat mij niet aan.”

De juffrouw ging opwaarts, de bezoeker vertrok.

Hij had volkomen de waarheid gesproken. Wel begrijpend, dat hij meer moest weten en vooral talen kennen, had onze Heinrich zoodra mogelijk een begin gemaakt met de studie van het Fransch, toen van het Engelsch en daarop van 't Russisch. Wegens geldgebrek moest alles zonder hulp uit boeken geleerd worden, en 't gelukte hem zoo in zes maanden een taal meester te worden. Wel een bewijs van wat, met 's Heeren hulp, ijver en volharding vermogen. Onze vaderlandsche taal leerde hij als vanzelf, wat hem, den Noord-Duitscher, trouwens niet zoo moeilijk viel.

III.

Een groote stap verder.

Weer gingen eenige maanden voorbij. Heinrich had het druk in zijn arbeid, maar hij deed zijn werk met opgewektheid. Hij kon het af en dankte den Heere God, die hem gezondheid schonk en in staat stelde zooveel te verdienen dat hij kon leven. Wel moest hij heel zuinig wezen, maar het Woord Gods zegt: „als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmede vergenoegd zijn.”

Ijverig zette Heinrich intusschen zijn talenstudie voort. Door ongelooflijke inspanning gelukte het hem langzamer-

hand de eene taal na de andere meester te worden, althans in die mate dat hij er zich naar behooren van bedienen kon. Niet elk zal of *kan* ook hem dit nadoen, want daartoe behoort ook *aanleg*, en die is een gave Gods. Er zijn zelfs dingen, die de een als vanzelf leert, de ander nooit. Dat ligt buiten ons. Maar onze schuld is het, als wij de *ontvangen* gave niet besteden, niet besteden tot eer des Heeren.

Doch verblijdde Schliemann zich, dat zijn pogen slaagde, heel anders dacht zijn buurvrouw er over. Hij had haar nu een paar malen ontmoet, doch de juffer had zijn groet niet beantwoord, blijkbaar meenende dat zoo'n rustverstoorder geen beleefdheid verdiende. Toen echter het nachtwerk niet gestaakt werd, meende de inwonerster dat het nu lang genoeg had geduurd, en het uit moest wezen. Derhalve ging zij op zekeren dag tot den makelaar, vertelde hem wat er gebeurde en hoe zij vele slapelooze nachten had, en stelde hem ten slotte voor, den levenmaker de huur op te zeggen. „Dan kan hij 's nachts als hij wil op den buitensingel alleen loopen praten,” zei de juffrouw.

„Maar weet u wel goed, dat die Duitscher zooveel talen kent en leert?” vroeg de makelaar, die de geheele zaak ongelooft vond.

„Ja zeker, het Joodje waar ik u van verteld heb, zei het. En als iemand zoo leert als die Duitsche snoeshaan, moet hij wel al de talen van de wereld in zijn hoofd krijgen. Ik zeg maar, waar dient dat voor?”

„Ja, ziet Ue,” zei de makelaar, „dat weten *wij* nu beter, neem 't niet kwalijk. Ik zal het eens onderzoeken en als het wezenlijk zoo is, dan dunkt me, zullen we hier niet lang meer last van dat jonge mensch hebben.”

„Gelukkig!” zei de huurster, al begreep ze er niet

veel van. „Dan kan een mensch weer zijn behoorlijke nachtrust hebben.”

Reeds denzelfden avond vervoegde de huisheer zich bij Schliemann. Deze zat op zijn kamer te schrijven en hoorde er zeer van op, dat hij, geheel onwetend, nu al zoo lang zijn buurvrouw kwade nachten en een kwaden luim had bezorgd.

„t Was dom van mij,” zei hij eindelijk, „niet te bedenken dat ik anderen kon storen. Maar ik wist ook niet dat het hier zoo gehörig is.”

„En kent u nu wezenlijk zooveel talen?” vroeg de makelaar.

„Ik weet ten minste 't een en ander thans van vijf talen en hoop nog voort te gaan. 't Kan te pas komen.”

„Dit meen ik ook,” zei de ander, die een gedachte in 't hoofd kreeg, welke hij reeds den volgenden dag ten uitvoer bracht.

Onder de patroons die door den makelaar bediend werden, behoorde ook het handelshuis Schröder & Co. Naar den naam te oordeelen waren deze heeren Duitschers. Zij dreven handel op verschillende landen. Nu wist de makelaar, dat de correspondent, die de briefwisseling met vreemde landen voerde, zijn betrekking zou verlaten en ook, dat het dusver niet was gelukt een geschikten opvolger te vinden. Waut de heeren Schröder deden groote zaken, betaalden goed, maar hun correspondent moest dan ook veel kenuen en zich met gemak in verschillende talen kunnen uitdrukken.

Dit alles wist de makelaar, en ook dat hij dezen heeren een goeden dienst zou bewijzen, als hij hun een geschikten bediende kon bezorgen. Was de Duitscher, die bij hem inwoonde, werkelijk zoo knap, dan, meende hij, zou deze juist de gewenschte persoon zijn.

Hij ging tot de heeren en deelde mee wat hij dacht. Reeds den volgenden avond werd Schliemann verzocht eens bij genoemde heeren te komen. Volkomen op zijn gemak was de jonkman niet. Want Schröder & Co. was een zeer aanzienlijk kantoor, en heel iets anders en hoogers, dan de firma, in wier dienst hij nu stond.

Dat werd hem al aanstonds duidelijk uit de vragen die men hem stelde en de proeven die hij van zijn bekwaamheid geven moest. Die schenen nog al goed uit te vallen. Want ten slotte werd hem opgedragen, zoo hij lust had, over enkele dagen schriftelijk 't een en ander te leveren, dat bewijzen moest hoe hij werkte. Om kort te gaan, nog dezelfde week kreeg hij een aanstelling bij Schröder & Co., een betrekking die zijn hoogste verwachtingen overtrof. Twee maanden later trad hij er in dienst.

Ge kunt u voorstellen, hoe verblijd Heinrich was en hoe hij den Heere God dankte, die zijn weg aldus voo spoedig had gemaakt, en dat op zoo wonderlijke wijs. Immers, had zijn buurvrouw niet over hem geklaagd, dan zou de huiswaard er niet toe gekomen zijn over de bekwaamheden van zijn kostganger met de heeren te spreken. Nu kon onze jonkman een blijmoedigen brief naar huis schrijven, die evenzoo werd beantwoord.

Ook de makelaar was recht in zijn schik, dat hij zijn patroons een dienst had kunnen doen; al kreeg hij voor *dit* makelaarschap geen geld, 't zou toch wel een bate geven, meende hij. Zoo kon hij dan ook niet nalaten aan de juffrouw te vertellen wat er gebeurd was. Maar deze was minder blij en zei enkel: „'t Gaat dan maar makkelijk om een goede betrekking te krijgen. Is dat nu alleen om dat geraaskal; dat beduidt toch al heel weinig in de maatschappij, dunkt mij.”

De makelaar legde het niet uit, maar verblijdde de juffer met het bericht, dat de Duitscher nu wel vertrekken zou, en de geluiden met hem. Zoo geschiedde ook Heinrichs opvolger in zijn oude betrekking werd het ook op zijn kamer, en zoo keerden vrede en stilte in het huis en tot de juffrouw weer.

* * *

De eerstvolgende weken waren voor den nieuwen be- diende juist niet gemakkelijk.

De werkring, waarin hij zich verplaatst zag, was hem ten deele vreemd. 't Was hier een groot handelskantoor; hij had verscheiden personen onder zich, en veel was aan zijn zorgen toevertrouwd. Wel kon hij alle mogelijke inlichtingen vragen, maar blijkbaar verwachtten de heeren dat hij, als zeer knap, alles voorbeeldig zou uitvoeren. Dit nu kostte in 't eerst veel inspanning, en menigmaal ging Heinrich met een vermoeid hoofd huiswaarts, om dan alleen op zijn kamer zich nog te oefenen, en zich zooveel mogelijk voor te bereiden voor den komenden dag.

Anderzijds was er veel, dat hem tot dank stemde. Hij woonde nu beter dan ooit, had een goed inkomen en daarbij waren de patroons wel heel stipt en niet gemakkelijk, doch ook altijd redelijk en begrepen zij, dat „dwalen menschelijk is.” In zijn nieuwen werkring verwierf Schliemann zich, door zijn aangenaam en dienstvaardig karakter, meer dan één vriend en aller achting. Al spoedig werd hij meermalen genoodigd bij dezen of genen den avond door te brengen, of eens uit te gaan. Dergelijke uitnodigingen sloeg hij echter in den regel af.

Want hij wilde zijn doel bereiken. Dit was allereerst veel talen te kennen, om zich gemakkelijk overal te

kunnen bewegen, en tevens door zijn arbeid het noodige te kunnen verdienen. Later wilde hij dan trachten zoo veel te krijgen, dat hij kon gaan reizen. En dan — ja, dan kon hij gaan naar Troje en het opgraven, en die hem uitgelachen hadden zouden, wie weet hoe beschaamd staan.

Een tijd lang had Schliemann met ijver op zijn kantoor gewerkt, tot groote tevredenheid zijner patroons en tot zijn eigen voordeel, toen er een groote verandering plaats vond in zijn werkkring.

Op zekeren dag namelijk werd hij bij de heeren afzonderlijk genoodigd, en de heer Schröder sprak:

„Mijnheer Schliemann, we zijn over uw werkzaamheden bij ons zeer tevreden, gelijk u reeds is gebleken, ook door de verhooging van uw inkomen. Toch gelooven we, dat u op andere wijs ons nog nuttiger kunt zijn. Ge voert hier de briefwisseling in drie talen. Dat kan zoo noodig ook een ander doen. Maar met wat wij nu van plan zijn, staat het anders.

„U verstaat, zoo als we weten, Russisch, en dezulken zijn hier heel zeldzaam. Nu zijn we van plan een agentschap van onze zaak te Petersburg op te richten. U begrijpt het overige. We zouden u als agent daarginds willen aanstellen, daar uw kennis van de Russische taal natuurlijk een groot voordeel is. Over de voorwaarden zult u niet te klagen hebben. Mocht u 't echter beslist niet aanvaarden, dan blijft u toch bij ons, en zien we van het agentschap voorloopig af.”

Ik behoef u niet te zeggen, vrienden, hoe verrast Heinrich was, toen dat voorstel tot hem kwam. Zoo zou hij dan een nieuwe gelegenheid hebben zijn met moeite verworven kennis goed te gebruiken. Hij dacht er over na, en zonder twijfel zal hij ook den Heere om licht en

wijsheid hebben gevraagd. 't Werd hem duidelijk, dat hij het goede aanbod niet mocht afslaan. Te meer, toen de dokter hem zei dat hij, thans weer geheel hersteld, in Petersburg, al kan het er fel koud zijn, even gezond kon wezen als te Amsterdam, en tevens wijl hij bedacht dat hij zijn patroons er mee van dienst was.

Kort daarop vertrok Schliemann over zee naar de Russische koopstad. 't Was een koude reis, want het was winter en de vaart naar Petersburg duurde toen langer dan nu. Behouden kwam hij er aan, en toog welgemoed en op God vertrouwend, aan het werk.

Zijn kennis van de taal kwam hem nu te pas, en 't bleek thans hoe goed het was, dat hij zich ook daarin had geoeftend, al had dan ook de juffer er een beetje last van gehad.

Voor de patroons, de heeren Schröder, bleek onze Heinrich, nu agent, al even bruikbaar, als in zijn vroegere betrekking. Het gelukte hem zeer voordeelige overeenkomsten te sluiten en voor de vele zaken, waarin zijn patroons handelden, goeden aftrek te vinden. Reeds na een half jaar ging het zoo goed, dat de heeren Schröder, uit eigen beweging, de jaarwedde van hun agent aanmerkelijk verhoogden. Deze van zijn kant werkte ijverig om de zaken al meer uit te breiden. Zoo dienden heer en ondergeschikte elkander op de rechte wijs, heel anders dan men tegenwoordig 't zoo vaak ziet, dat ze als grimige dieren tegenover elkaar staan. Dat is niet wat de Heere God wil, die ons niet leert dat wij onzen meerdere als vijand te beschouwen of onzen mindere slechts te onzen bate te gebruiken hebben. Boaz zei tot zijn maaiers: „De Heer zij met u” en zij antwoordden: „De Heer zegene u.” Zoo moet het zijn en gaat het goed.

Een tijslang had Schliemann alzo trouw en eerlijk

en met goed gevolg zaken voor zijn heeren gedaan, toen een gedachte bij hem opkwam, die in nauw verband stond met zijn verdere plannen. Immers, hoeveel andere dingen hij ook aan het hoofd had, Griekenland en Troje en het opgravingsplan vergat hij niet. Vast stond bij hem, zoo eenigszins mogelijk, nog eens naar Troje te gaan. Doch daarvoor moest hij geheel onafhankelijk man zijn, en over vrij wat geld kunnen beschikken.

Daartoe nu meende hij 't best te kunnen komen, door zelf als koopman op te treden. Hij sprak er over met de heeren Schröder. Dezen speet het wel een trouwen agent te moeten missen. Doch eenerzijds had hij veel voor hen gedaan, kon een tweede nu 't werk best voortzetten en was die wel te Petersburg te vinden, anderzijds was hetgeen Schliemann wenschte zeer natuurlijk. Zoo scheidden ze dan als vrienden en begon de man, die als een arme schipbreukeling te Amsterdam was beland, thans zijn eigen zaken als koopman te Petersburg. Zoover had hij het, naar 's Heeren bestel, mogen brengen.

Zooals ik reeds zei, bleef Schlieman, al was hij met hart en ziel koopman, toch zijn voornemen in gedachten houden. Hij ging voort met talen leeren en oefende zich ook ijverig in het oud-Grieksch, dat er anders uitziet dan het Grieksch, dat nu te Athene gebruikt wordt. In het eerstbedoelde Grieksch zijn de boeken geschreven van Homerus en anderen, die handelen over de dingen, waarin Schliemann zoo groot belang stelde. Hij begreep terecht, dat hij de kennis der oude taal noodig had, wilde hij slagen.

Koopman en geleerde te wezen, gaat in den regel niet samen. Schliemann — er zijn meer voorbeelden — heeft echter bewezen, dat het mogelijk is.

Drie jaren nadat onze vriend zijn eigen zaken be-

gonnen was, zag hij zich reeds in het bezit van een vermogen van ongeveer honderdduizend gulden. 't Was eerlijk verworven, al zou de wereld hebben kunnen zeggen, dat het geluk den jongen koopman had gediend. Wij echter weten dat niet het blind „geluk” — 't welk niets is — maar de Heere God ook over voor- of tegen-spoed in aardsche dingen beslist.

De herfst was aangebroken. Een groote lading verfhout was door Schliemann besteld en zou uit Memel in Oost-Pruisen naar Petersburg worden verscheept.

Doch wat gebeurt?

Den 4^{en} October breekt te Memel een felle brand uit, in de nabijheid der pakhuizen waar de koopmansgoederen uit alle oorden der wereld liggen. Snel grepen de vlammen in 't rond; een aantal woonhuizen lagen weldra in de asch en toen sloeg het vuur over op de pakhuizen. Alle krachten werden ingespannen om den vuurgloed te dooven. Maar aanvankelijk vergeefs. Hoog stegen de vlammen en telkens dreef de wind den vonkenregen verder, die weder huizen in den brand zette. Heel den nacht woedden de vlammen. Eindelijk tegen den morgen werd men het vuur in zoover meester, dat het althans tot een bepaalden kring was beperkt.

Maar daar binnen was dan ook alles als 't ware een rookende puin hoop. Bijna niets was gespaard gebleven. Rookende muren en verkoolde balken nog slechts, wezen de plekken aan waar een dag te voren honderden wonden en schatten lagen opgestapeld.

Met groote bezorgdheid vernam Schliemann wat er geschied was. Een niet gering deel van zijn vermogen had hij in de lading verfhout gestoken, en de vrees was niet ongegrond dat alles zou verloren zijn. Wel pleegt men tegen dergelijke ongevallen zich te verzekeren, doch

't zij dat dit verzuimd was of om een of andere reden ondoenlijk, — de goederen waren niet verzekerd, en heel de schade, als die er was, kwam voor des koopmans rekening.

Met hoeveel zorg in het hart onze vriend naar Memel reisde, kunt gij begrijpen.

Zou hij van het zijne nog iets wedervinden?

Na eenige dagen kwam hij aan het doel van zijn tocht, en haastte zich naar de plaats, waar het onheil had plaats gegrepen. Overal aanschouwde hij zwart geblakerde muren, verkoolde balken, en lagen de overblijfselen van wat in de pakhuizen was geborgen geweest, over den grond.

Eindelijk bereikte hij de plek waar zijn goederen moesten liggen. En zie, daar wijst men hem een paar gebouwen, die blijkbaar ook van 't vuur geleden hadden, wier deuren geblakerd, wier vensterruiten gesprongen waren, maar zij stonden nog. Hij gaat naar binnen, en wat aanschouwt hij? Heel de lading die hem toebehoort, al de zoo brandbare stof, ligt daar nog, onbeschadigd. 't Was bewaard gebleven, te midden der vlammen, die er naar lekten.

't Was onzen Schliemann als aanschouwde hij een wonder. Had eens de zee zijn weinige have weergegeven, thans weer hadden de vlammen gespaard wat hem toebehoorde. O, hoeveel reden had hij, opnieuw de trouw en hulp zijns Gods te prijzen, die het zoo had wel gemaakt, al was hij — onze predikantszoon wist het — niet beter dan anderen.

Van dien dag af, waren de eerstvolgende jaren voor Schliemann een tijd van voorbeeldeloozen voorspoed. „De schatten en goederen der wereld, stapelden zich bij hem op,” zoo wordt van hem getuigd. Steeds breidde zijn

klein begonnen handelszaak zich uit. In 1854 geraakte Rusland, 't land waar hij woonde, in een geweldigen oorlog, met vier landen tegelijk: Turkije, Frankrijk, Engeland en Sardinië. 't Was de schrikkelijke Krimoorlog, zoo geheeten naar het zuidelijk deel van Rusland, waarin hij hoofdzakelijk werd gevoerd. Voor dezen oorlog was zeer veel noodig, en Schliemann verdiende als koopman schatten gedurende dezen tweejarigen krijg.

Menigeen zou in zulke omstandigheden recht hoogmoedig en opgeblazen zijn geworden, hoe dwaas dit ook is. Want als de menschen van ons zeggen: Wat heeft hij het toch ver gebracht, dan denken wij al licht: Ja, dat heb *ik* gedaan. Ik ben zoo knap, zoo ijverig, zoo schrander, en we vergeten dan, dat het God is, die ons alles geven moet, die 't al ook weer kan ontnemen, en vóór alles recht heeft en wil, dat we er Hem de eer van geven. Hij toch is het:

Die als aller Oppervoogd,

Deez' vernedert, dien verhoogt.

Maar van overmoedigheid of trots was bij Heinrich Schliemann geen sprake. Hij wist zeer goed, uit wiens hand alles komt en bracht Gode nederig eer en dank, die hem zoo bevoorrechtte. Ook liet hij niet, nu hij rijk geworden was, de zorg voor de zaken aan anderen over, maar bleef trouw als koopman op zijn kantoor arbeiden.

Doch zijn oude plan bleef hij ook vasthouden, ja nu vaster dan ooit. Om zijn doel te bereiken moest hij, dat spreekt van zelf, Grieksch kennen. Nu is er, als gezegd, oud-Grieksch, maar ook nieuw-Grieksch dat thans in Griekenland wordt gesproken, waar het oude niet meer verstaan wordt. ('t Eerste is dat, 't welk men o. a. op een gymnasium leert). Schliemann begreep, dat hij om zijn doel te bereiken, èn 't een èn het ander moest kennen, en

hoe druk hij 't ook had, toch begon hij met ijver aan de studie van 't nieuw-Grieksch, doch niet vóór 't geschieden kon zonder schade aan de zaken. Zijn oude liefde voor talen was hem bijgebleven, en zoo was hij dan ook in niet langen tijd alle Grieksch vrij wel meester.

Zoo ging onze koopman langzaam maar zeker op zijn doel af. Hij begreep echter dat het, eer hij tot de uitvoering van zijn voornemen kwam, noodig zou wezen het Oosten en vooral ook Griekenland zelf, nader te leeren kennen. Zoo ondernam hij dan in 1859 een groote reis en bezocht Griekenland, Syrië en Egypte. Dankbaar en na veel gezien en geleerd te hebben, keerde hij te Petersburg terug.

Op zijn 41ste jaar was de arme domineeszoon, de winkelbediende en werklooze zwerver van weleer een man die miljoenen bezat. Thans achtte hij den tijd gekomen, den liefsten wensch zijns harten uit te voeren, waartoe God hem bij de kennis ook den noodigen rijkdom geschonken had. Thans zou hij zijn begeerten vervuld zien, verre reizen doen, de wereld nog beter leeren kennen en — Troje opgraven. Zijn vrouw vond dit alles zeer goed. Dat was echter niet het speelmakkertje zijner kinderjaren, met wie hij eens gedacht had, den tocht te zullen ondernemen. Mientje was in Mecklenburg gebleven en met een ander getrouwd. Schliemanns vrouw was een Grieksche dame uit Athene.

Nadat Schliemann zijn groote zaken aan een ander had overgedaan, begon hij een groote reis om de wereld. Dit echter kostte toen meer tijd dan thans, nu iemand het wellicht in een week of zes af zou kunnen. Hij had trouwens geen haast en nam er een paar jaar voor, 1864—1866. Hij deed echter niet als velen, die voor hun plezier uit zijn, en even wijs weer thuis komen als

zij zijn uitgegaan. Ik hoorde onlangs van een juffer, die een der schoonste plaatsen van Bohemen had bezocht. Toen iemand haar vroeg naar de wouden en bergen en stroomden, zei ze: „Ja, ziet u, daar heb ik nu niet zoo bijzonder op gelet.” Wel echter wist zij nog heel nauwkeurig, hoe de dames gekleed waren, die 's middags uit wandelen gingen. Zie, dat is dwaas en zondig ook. Want het toont dat men geen oog of hart heeft voor de groote werken Gods, maar wel voor de ijdele pronkzucht der menschen.

Toen de reis volbracht was, keerde Schliemann niet naar Petersburg terug, maar vestigde zich metterwoon te Parijs. In die wereldstad kon hij, naar hij meende, zich het best wijden aan en bekwamen in zijn geliefde wetenschap: de Grieksche oudheidkunde.

Weer ging hij met allen ijver aan 't werk. Zeker zullen er wel menschen geweest zijn, die dachten: Hoe dwaas, als men geld genoeg heeft, zich nog zoo in te spannen. Als ik in zijn plaats was, zou ik liever eten en drinken en vroolijk zijn. Maar al spreken velen zoo, dat is toch een zeer verkeerde opvatting van het leven, als waren wij varkens en geen menschen naar Gods beeld geschapen. Wie alleen werkt uit noodzaak, en luiert als hij maar even kan, begrijpt nog niet waartoe hij in de wereld is gesteld.

Schliemann deed anders. Hij werkte hard en bereidde zich behoorlijk voor tot zijn taak. Hij trachtte alles te weten te komen, wat maar te weten was omtrent plaatsen, die in de oudheid bekend zijn, en gelegen zijn in Griekenland en klein-Azië. Zoo vergaderde hij een schat van kennis en wetenschap, die hem later van onberekenbaar nut zou wezen.

Het eerst richtte zich Schliemann thans — 't was in

1868 — naar het eiland Ithaka. Dit eiland, thans ook Theaki geheeten, is een van de Jonische eilanden op de westkust van Griekenland.

Dat hij daarheen ging had zijn goede reden. Ithaka namelijk is het rijk, waarover in de oudheid, 1000 jaar of meer vóór Christus, koning Ulysses of Odysseus regeerde. Dit was een der meest beroemde helden uit den oorlog tusschen Grieken en Trojanen, die eindde met Troje's ondergang. Ulysses was buitengewoon slim en dat kwam in dien oorlog te pas.

Op de terugreis naar Ithaka had hij allerlei zonderlinge lotgevallen, die beschreven zijn in een boek, de Odyssee genaamd, dat nog door geleerde lieden gelezen wordt. Het is vol verdichtsel en fabelen, maar van groot nut voor de kennis van het Grieksch, van de oude tijden en zeden en de geschiedenis.

Of nu Schliemann in het 2 vierkante mijlen groote koninkrijk toen veel wijsheid opdeed is mij niet gebleken. Zeker is dat hij, na een poos, het weer verliet en zich begaf naar de kust van Klein-Azië. Als gij de kaart voor u neemt, vindt ge op de uiterste noord-westpunt van Klein-Azië, even bezuiden de straat der Dardanellen of de Hellespont, den heuvel Hissarlik. Nu had Schliemann met grooten ijver de Ilias bestudeerd, het boek waarin de oude dichter Homerus den Trojaanschen oorlog beschrijft, althans voor een deel. Zoo was hij tot de overtuiging gekomen, dat als er van het oude Troje nog iets te vinden was, men dit dan zoeken moest in den heuvel van Hissarlik.

Het eerste wat nu te doen viel was, aan den sultan van Turkije, die, zooals ge weet, ook beheerscher is van Klein-Azië, verlof te vragen, om op de plek waar men kon verwachten iets te vinden, de noodige opgravingen

te doen. Dat verlof nu werd verkregen. In Turkije bekommerde men zich om het oude Troje al heel weinig en om de oude Grieken evenmin. Had iemand lust om naar hen onderzoek te doen, welnu hij kon zijn gang gaan, maar — op eigen kosten. De Turken zouden er geen penning voor uitgeven. Wel kon 't gebeuren, als de onderneming bleek goed te gaan, dat men in Turkije er ook zijn deel van hebben wou. In alle geval moest Schliemann, wilde hij zijn taak volbrengen, alles zelf betalen. 't Was nu gelukkig dat hij zoo groote rijkdommen bezat. Anders toch zou het hem onmogelijk geweest zijn iets te doen. Immers, zooals gij begrijpt, moest onze onderzoeker een aantal werklieden in dienst nemen en daarbij verschillende personen, om toezicht op hen te houden. Hij moest zorgen, dat zijn volk zooveel noodig behoorlijk onder dak kwam en ook zelf in de nabijheid zijn woning hebben. Dat al bracht groote kosten met zich. Want in die streken is van veel wat in meer beschaafde streken is te vinden, weinig of niets te krijgen.

Toen het plan van Schliemann in Europa bekend werd, ontbrak het, gelijk begrijpelijk is, niet aan menschen, die er 't hoofd over schudd'en. Geleerde lieden gaven wel toe, dat Hissarlik de plek kon zijn, waar het oude Troje had gelegen, maar dat daar nog iets van zou te vinden zijn, die gedachte vond men al te dwaas. Anderen die er van hoorden, en van heel de zaak niets begrepen, dreven den spot met zoo'n dwaas als Schliemann, die zijn eerlijk en zuur verdiend geld ging wegsnijten, om wat puin op te delven, ergens in Azië. Kortom, even als onze vriend vroeger was uitgelachen, door zijn makkertjes, als hij over Troje en zijn plannen sprak, zoo werd hij het thans door zijn tijdgenooten, nu hij zijn voornemen ging uitvoeren.

Doch ook evenmin als vroeger, stoorde Schliemann zich ook nu aan wat de menschen zeiden. Hij liet hen praten en ging stil zijn gang.

IV.

De man volbracht wat 't kind bedacht.

In April 1870, kort vóór de groote oorlog tusschen Duitschland en Frankrijk uitbrak, begon Schliemann zijn taak.

Dat het geen gering werk was, zal reeds aanstonds blijken, als ik u zeg, dat men er met tusschenpoozen, een 20 jaar mee bezig geweest is. Schliemann echter heeft niet al dien tijd in Azië doorgebracht.

Niet lang was men aan het delven geweest, of het bleek, dat de heuvel van Hissarlik, zoo al geen schatten, dan toch nog meer dan louter aarde en steen bevatte. Men stiet op oude, zware muren, op stukken van een burg of vesting. Alles bewees wel, dat hier, vele eeuwen geleden, een stad moest gestaan hebben. Ja 't scheen ook, dat de eene stad hier op de puinen van de andere gebouwd was geworden. Immers toen men dieper groef, ontdekte men weer andere bouwvallen, en zoo ging 't voort, tot eindelijk bleek, dat er vier lagen puin, oude muren en steenklompen waren, boven elkander liggend en uit verschillende tijden. Geheel ongewoon is dit bij bekende plaatsen uit de oudheid trouwens niet. Te Jeruzalem b.v. kan men iets dergelijks opmerken.

Drie jaren lang had Schliemann met groote moeite en kosten het werk voortgezet. Zoowel hij als zijn vrouw leefden geheel voor hun niet gemakkelijke taak. Wel was thans onweersprekelijk gebleken, dat de heuvel van Hissarlik een oude stad of meer dan één bedekte, maar nog altijd niet, dat die stad het oude beroemde Troje was. Vele geleerden betwijfelden dit dan ook zelfs later nog.

In Mei 1873 had men zeer diep gegraven en — eindelijk zou zooveel moeite worden geloond.

Op zekeren morgen, toen Schliemann naar het werk ging zien, kwam een opzichter hem mededeelen, dat men een steenen poort had ontdekt. Schliemann haastte zich er heen. 't Was zoo. De poort was nog vrij goed in wezen gebleven. Maar nu konden er ook stadsmuren zijn. Alle man ging ter ontdekking aan 't werk, en zie, 't bleek al spoedig, dat enkele muren en voorts grondslagen van muren waren bewaard gebleven. Nu werden achtereenvolgens ontdekt een aantal kamers, die eens tot verblijven van den koning hadden gediend; ook die van de vrouwen. Een groote oven werd gevonden, die naar Schliemann's meening, dezelfde moest zijn, welke zich volgens Homerus, midden in den burg van Priamus bevond. Priamus was de Trojaansche vorst onder wien de oorlog uitbrak.

Met verbazing en begrijpelijke vreugd staarde Schliemann het al aan. Zeker, een gewoon bezoeker zou er niet veel bijzonders in gevonden hebben, maar voor hem, den grooten oudheidkenner, leefden die steenen. Zij spraken hem van lang vervlogen tijden, van beroering en oorlog, van de daden der ouden en laatst niet minst van de vervulling zijner liefste wenschen.

Wat echter Schliemann, zijn vrouw en zoovelen, die

't zagen, bijzonder trof was, dat al wat men opgroef en blootlei, zwart zag als van dikken rook. De steenen waren veelal als verglaasd, blijkbaar door groote hitte. De vroegere houten wanden waren geheel uitgebrand; verkoolde overblijfselen lagen overal. Kortom, een schrikkelijke brand moest hier gewoed en de onderste stad geheel verwoest hebben. Nu twijfelde Schlieman ook niet meer, of hij had het oude Troje gevonden, althans den koningsburg, die aan 't eind van den oorlog door de overwinnaars in 't vuur werd gezet.

Maar er zou nog meer komen.

Sinds de groote vondst gedaan was, waarvan we zooeven spraken, had Schliemann geen rust vóór hij nog meer wist. Verzeld van zijn vrouw hield hij toezicht over het werk. Vaak greep hij zelf naar spade of houweel en dolf ijverig mee, en zijn hart sprong op van vreugde als er weder een muur was ontgraven, een kamer blootgelegd.

„Als ik groot ben, ga ik Troje opgraven,” had hij eens als kind tot zijn vader gezegd; thans bleek hoe hij woord hield.

Op zekeren dag was Schliemann bezig in het puin te werken. Zijn vrouw was ook nu weder bij hem.

Plotseling schitterde iets uit een spleet van een ouden, dikken muur. Wat kon dat zijn? Waren hier misschien schatten verborgen? Zou dan de droom zijner jeugd geheel worden vervuld?

't Kostte den ernstigen man met den zwaren baard, den man die reeds zooveel ondervonden had, toch groote moeite niet in een jubelkreet uit te barsten. Echter bedwong hij, schoon met moeite, zijn vreugd en nieuwsgierigheid. Hij wist maar al te goed, hoe alles kon mislukken, als hij merken liet welke groote dingen hij verwachtte.

Want al bekommerden zich in zijn omgeving maar heel weinigen om bouwvallen en puinhoopen, op schatten waren velen belust. Dat zou blijken.

Maar voor wie Schliemann ook zijn vreugd en ontroering wist te verbergen, niet voor zijn vrouw. Zij bespeurde aanstonds dat er iets buitengewoons moest gebeurd zijn. Trouwens, niet lang duurde het, of haar man wenkte haar, naderbij te komen. En terwijl hij wees op iets glanzigs, dat blonk in de diepte, fluisterde hij:

„'t Is bijna etenstijd. Waarschuw even den opzichter, dat hij het volk tot den maaltijd roept. Ik moet dat roofzieke volkje een poosje op een afstand houden. Ik zal u aanstonds zeggen waarom.”

„Lieve vrouw,” sprak hij, zoodra allen die hij weg wenschte, vertrokken waren, „zie eens hoe daar iets glinstert. Ik zal het trachten los te werken; kom mee.”

Voorzichtig gingen zij omlaag. Schliemann sloeg met zijn houweel een paar steenen los. Toen werkte hij met de handen verder. Weldra kon hij het pas geziene voorwerp bewegen; met eenige moeite wrong hij het los. 't Was een groote beker, zeer sierlijk van vorm en naar het scheen van louter goud.

„Haast u! Verberg het onder uw mantel!” fluisterde de schatgraver zijn vrouw toe, terwijl hij haar het kostbare vat overhandigde. „Als men wist wat hier verborgen lag, zouden de lieden niet te houden zijn.”

De vrouw borg snel den beker weg en haar man vervolgde:

„Ik geloof nu vast, dat wij den koningsschat van Priamus gevonden hebben.”

Of dit zoo was, kon eerst later blijken. Doch Schliemann nam dadelijk zijn maatregelen. Hij koos een paar vertrouwde personen uit, om met hem verder te onderzoe-

ken, en zette toen het werkvolk op een verwijderde plek aan het ontgraven. Zoo kon hij met zijn vrouw en een paar helpers rustig voortarbeiden, en dat bleek al spoedig een zeer loonend werk.

Eer een maand verlopen was, had onze delver een geheelen voorraad van kostelijke zaken gevonden en aan 't licht gebracht, die daar eeuw in eeuw uit begraven waren geweest. Daar waren fraai bewerkte en beschilderde steenen vazen, sierlijk van vorm, maar ongelukkig meestal gebroken. Vaak echter lagen de stukken zoo bijeen, dat de geheele vaas er weer uit kon gevormd worden. Ontzaglijk groot was het aantal sieraden, voor mannen of voor vrouwen, die men vond; oorringen, borstversierselen, armbanden, vingerringen, ketentjes en wat niet al. Sommige waren van brons, andere van zilver of van goud.

Maar ook aan wapenen ontbrak het niet. Daar lagen korte zwaarden en lange, met gouden greep en soms fraai ingelegd; helmen met hoogen kam en koperen sluiting; speren, wier hout lang vergaan was, geraanten van lederen schilden, maar ook schilden van koper met zilveren figuren. Ja, een deel van het wapentuig was bijna geheel of geheel uit edel metaal vervaardigd. Ook vond men een groote menigte zilverstukken. Kortom, wat hier opgedolven werd, had niet alleen waarde wegens de oudheid, de zeldzaamheid en 't geen er uit te leeren viel, maar ook goeddeels wegens de kostelijkheid der stoffen waaruit het bestond.

Meende onze vriend hier den schat van koning Priamus van Troje ontdekt te hebben, velen geloofden dit niet. Zelfs ontstond daarover, toen de vondst bekend werd, groote strijd. Hoogstwaarschijnlijk heeft Schliemann zich vergist, en moet het oude Ilium of Troje, 't welk de

Grieken belegerd en verwoest hebben, in een hoogere der lagen puin gezocht worden, waarvan ik vroeger sprak. Er moet dus reeds een stad bestaan hebben, en te gronde zijn gegaan, lang eer aldaar 10 à 11 eeuwen vóór Christus de stad Troje lag. Hoe oud die eerste stad dan moet geweest zijn, is te begrijpen. Trouwens vele steden die de Schrift noemt, zijn nog veel ouder. Denk slechts aan Hebron, On, Zoan en Jeruzalem.

Maar al vergiste onze ontdekker zich wellicht ook, dit verminderde in geen enkel opzicht de waardij en belangrijkheid van hetgeen hij had gevonden. Men kan zelfs zeggen, dat hoe ouder al het ontdekte was, hoe merkwaardiger. Des te meer echter moeten wij ons verbazen over de kunstvaardigheid van volken, die zoo lang geleden leefden, over hun zin voor het schoone en hun knapheid in allerlei handwerk en kunst.

We weten alreede uit onzen Bijbel, hoe de menschen het reeds vroeg tamelijk ver in allerlei kunst- en handwerk gebracht hadden. Al in de oudste tijden had men wapenen en gereedschap. In de tijden der aartsvaders, waren sieraden, ringen, bekers en veelkleurige kleederen bekend, gelijk de geschiedenis leert. Ook de tabernakel in de woestijn was een heerlijk kunstwerk. Wel lezen we, dat de Heere God bijzonder hen onderrichtte, die deze tent bouwden, maar dat wil niet zeggen, dat Aholiab en Bezaleël vóór dien tijd van de kunst volstrekt niet wisten. Veeleer waren zij bekwame werklieden, doch het was de Heere God, die hen in staat stelde, zoo naar het goddelijk voorbeeld en zoo heerlijk schoon te arbeiden, als in des Heeren dienst noodig was.

Wanneer we nagaan, hoe de volken der oudheid, lang niet zooveel hulpmiddelen bezaten als wij, dan moeten we ons te meer verbazen, over hun kunstvaardigheid.

Nog altijd strekken de kunstwerken uit dien tijd tot voorbeeld. Als ge eens een onzer museums, b.v. dat te Leiden bezoekt, zult ge verbaasd staan over al het prachtige en kunstrijke, dat daar uit oude tijden te zien is. Wel blijkt dan, hoe groote wijsheid God den menschenkinderen heeft gegeven. Maar, helaas, ook blijkt al spoedig, hoe ze hun gaven niet besteed hebben tot Gods eer, maar hun onverstandig hart verduisterd is geworden, in hun overleggingen. Dit neemt echter niet weg, dat die wijsheid en die kunst, op zichzelf, getuigen tot eer van God.

Hoe slim onze schatgraver het ook had aangelegd, zijn kostbare vondst kon moeilijk verborgen blijven. Weldra wist men overal, dat er op de plaats van het oude Troje allerlei dingen waren ontdekt, die niet alleen van het hoogste belang waren voor de kennis der oudheid, maar ook groote waarde in geld bezaten. Het eerste nu kon den Turken, in wier land Schliemann aan het graven was, bitter weinig schelen, maar het laatste des te meer. Want men heeft in Turkije meer puinhoopen dan geld, en kon het laatste voortreffelijk gebruiken.

't Gevolg was dan ook, dat de Turksche regeering, zoodra zij kennis van de zaak gekregen had, een woordje begon mee te praten. Wel had zij indertijd verlof gegeven tot het doen van opgravingen, en zoo Schliemann niet anders had gevonden dan oude kruiken, lampjes en verroeste pieken, zou men hem zeker ook stil hebben laten begaan. Maar nu er goud en zilver in den heuvel van Hissarlik bleek te zitten, werd de zaak anders. Onze schatgraver meende, dat hij, na 't bekomen verlof, ook houden mocht, wat hij vond. Maar de Turken zeiden: Neen. Gij hebt het op ons gebied gevonden; 't zat in onzen grond. Dus komt het ook ons toe. Wel hebt

gij 't opgegraven, maar dat is uw eigen liefhebberij.

Nu raakte Schliemann in groote moeite. Hij had al heel weinig lust, om op zijn eigen kosten schatgraver te wezen voor Turkije en evenmin, om wat hij gevonden had, af te staan; te meer wijl het voor hem en voor alle deskundigen, niet zoozeer waarde had om 't zilver en het goud, als om veel hooger redenen. Die laatsten echter golden bij de Turken minder, en dat was in zekeren zin een geluk. Immers toen de regeering er een rechtszaak van maakte, werd men het na veel praten eens, dat met geld alles was in orde te krijgen. Daaraan nu had onze man geen gebrek. Zoo betaalde hij dan aan de Turken *f* 25,000, en nu mocht hij voortaan graven zooveel hij wilde en wat hij vond behouden ook.

Dit laatste nu was heel wat, veel meer dan mevrouw Schliemann onder haar mantel kon bergen of haar man in zijn huis houden. Waar moest het heen?

Nu, daar was raad op. Hoewel onze vriend al lang niet meer in Duitschland woonde, een Grieksche vrouw gehuwd had, en met lijf en ziel in het Oosten vertoefde, toch had hij nooit Mecklenburg en het geliefde Deutsche vaderland vergeten. Aan dat vaderland, aan keizer Wilhelm I, schonk hij al wat tot 1882 in het oude Troje werd gevonden. Met groote blijdschap werd het kostbare geschenk aanvaard. Thans kan iedereen het gaan zien. Als ge ooit te Berlijn komt, vrienden — 't is per spoor een twaalf uur reizens, b.v. van Amsterdam, — ga dan eens naar het prachtig museum voor land- en volkenkunde. Daar vindt ge in de Schliemann's zalen al wat hij te Hissarlik opgroef en edelmoedig aan zijn vaderland schonk.

Ge ziet wel, een mensch die geld genoeg heeft, kan nog wat beters doen, dan te gaan rentenieren. Wie nog

gezond en krachtig is, kan altijd werk vinden, al krijgt hij er dan ook geen geld voor.

Gij hebt wel eens gehoord van den grooten staatsman Groen van Prinsterer. Welnu, als die van zijn geld had willen leven, zonder iets te doen, had hij 't best gekund. En als hij gewerkt had om wat te verdienen, zou hij anders hebben moeten doen dan hij deed. Maar hij besteedde den tijd en de middelen, die God hem gaf, om tot 's Heeren eer te arbeiden, al had hij het voor zijn beurs niet noodig. Zoo hebben er meer gedaan, en ik geloof, dat zulke menschen dubbele eer waard zijn.

Na den last kwam voor Schliemann ook de lust. Niet alleen jubelde zijn hart van vreugd en dank, dat hij zijn plan had mogen uitvoeren, zoo veel opgraven, maar alle twijfel aan en alle spot met zijn werk hield nu op. De geheele wereld sprak van zijn ijver en welslagen. Overal vond hij bewondering; vooral de Duitschers zongen den lof van hun landsman, en ze hadden er alle reden voor. Menig Mecklenburger, die den predikantszoon nog als kruideniersjongen had gekend, stond verbaasd toen hij hoorde wat er van Heinrich was geworden. Of zijn ouders toen nog leefden, kan ik u niet zeggen. Zoo ja, dan hebben zij zeker den Heere God gedankt, die hun zoon zoo groote zegeningen had geschonken. Want een vaste wil is een schoone zaak, maar buiten den Heer geschieden toch zoo groote dingen niet.

In Griekenland.

De tijd kwam, dat Schliemann meende Troje te kunnen verlaten, al ging het werk der opgravingen nog door. Hij zelf, onvermoeid, wenschte die elders voort te zetten, en wel te Mycene. Dit was een stad in het oude Griekenland, gelegen in de vlakke van Argos.

In dit Mycene heerschte tijdens den Trojaanschen oorlog een koning, die Agamemnon heette. Hij was een machtig heer, en werd dan ook tot opperbevelhebber der Grieken gekozen, die Troje gingen bevechten. 't Was een man die altijd gaarne de eerste wilde zijn, en dat bracht hem natuurlijk in veel moeite ook met zijn medestrijders. Zelfs kreeg hij geweldigen twist met zijn eigen vrouw en werd ten slotte, toen hij uit den oorlog huiswaarts keerde, vermoord. Schliemann had zijn zoon naar dezen Agamemnon genoemd. In Griekenland vleit dit beter dan bij ons.

Nu wist men al lang, dat er bouwvallen van de stad Mycene lagen, dicht bij het Grieksche dorp Charvati. Daar bevond zich de beroemde ringmuur van de oude stad, de „Cyclopen"-muur, van ontzaglijke steenen gebouwd, en de fraaie Leeuwenpoort, die nog altijd een model van bouwkunst is. Ook kende men het bestaan van een groot onderaardsch gebouw met een koepel, een ruimte die de gedaante had van een bijenkorf. Men hield dit voor een schatkamer, en wel die van Atreus, den grootvader van Agamemnon. Later echter is gebleken, dat het geen schatkamer was, maar een graf, al lagen er

dan ook schatten in. Verder was er een koningsburg en nog meer, alles natuurlijk niet nieuw. Die Leeuwenpoort toont het oudste Grieksche beeldhouwwerk en is nog zeer goed bewaard gebleven.

't Spreekt van zelf, dat iemand als Schliemann zich tot zulk een stad zeer aangetrokken gevoelde. Hij had het tooneel van den beroemden oorlog, nu een 3000 jaar geleden gevoerd ontdekt. Thans wilde hij ook de plaatsen doorzoeken, waar de beroemde helden uit dien oorlog hadden geleefd.

In 1876 begon Schliemann zijn opgravingen te Mycene, met verlof der Grieksche regeering. Het eerst werd de spade in den grond gestoken in den Acropolis, dicht bij de Leeuwenpoort en het schathuis van Atreus waarover we straks spraken.

Een Acropolis, moet de lezer weten, is een burg of vesting, op een berg of rots gebouwd. Rondom zulke vestingen ontstonden later steden. Als we in den Bijbel lezen van den burg Sion of van een sterken toren in een stad, zouden we zulk een burg of vesting een Acropolis kunnen noemen. Die vestingen waren zeer sterk. Men bouwde hen van zeer zware steenen, die nog te zien zijn. Zelfs de kleinste zijn voor twee paarden een zware vracht om te trekken.

De Acropolis van Mycene bestaat ook ten deele nog, en is zeker 3500 jaren oud. Hij was gebouwd van groote rotssteenen, op een heuvel; zijn gedaante was die van een driehoek, met drie poorten. Staan wij verbaasd over de kunstvaardigheid der oude volken, niet minder bewondering moet het wekken, als men ziet wat reusachtige bouwwerken zij uitvoerden, al kenden zij noch onze werktuigen noch de stoomkracht. Trouwens, de Hunebedden in ons eigen vaderland bewijzen wel, dat men

voor geen kleintje uit den weg ging. 't Is nog altijd een raadsel, hoe destijds in ons land die steenen zoo zijn opgestapeld.

Een jaar lang had Schliemann te Mycene gearbeid, en 't was hem duidelijk geworden, dat hier groote schatten van kunst verborgen lagen. Op zekeren tijd ontdekten de werklieden, al gravende, een gang, die op den burg van Mycene begon. Met belangstelling en ijver, maar ook met groote voorzichtigheid groef men voort. Weldra werden verscheiden gangen ontdekt. Het gelukte er in door te dringen en zie, toen bleek, dat ze alle leidden naar grafkelders, naar donkere ruimten, waarin, duizenden jaren geleden, de dooden waren neergelegd.

Van de laatsten was natuurlijk, na zooveel eeuwen, niet veel meer over. Toch wel iets: enkele geraamten waren nog in wezen.

Doch waren ook de lijken veelal vergaan, niet alzo allerlei, dat met hen aan de aarde was toevertrouwd. De oude volken gaven, gelijk onze voorouders deden, en de heidenen nog doen, hun dooden in het graf verschillende dingen mee. Men meende namelijk, dat hun die in de andere wereld nog te pas konden komen.

't Zou een lange lijst vormen, als ik alles opsomde, wat Schliemann in de onderaardsche gewelven vond. Daar lagen wapenen en sieraden zonder getal, om zoo te zeggen. Om u een denkbeeld te geven, kan dit dienen: Tot de vele prachtig bewerkte voorwerpen, behoorden ook niet minder dan 700 gouden plaatjes, die bestemd waren geweest, om gehecht te worden op de kleedij der vrouwen. En dat was nu maar in één graf! Een groot aantal voorwerpen waren van zuiver goud en alles te zamen had een ontzaglijke waarde, alleen reeds aan edel metaal.

Schliemann zelf, hoewel hij veel geld had gezien en miljoenen bezat, stond verbaasd, hier zooveel kostelijks bijeen te vinden. Hoe was dit te verklaren? Hij zelf legde het zoo uit, dat koning Agamemnon, na met zijn reisgenooten te zijn vermoord, hier met hen en al zijn rijkdom is begraven geworden. Of dit zoo is, zal wellicht nog eens blijken.

De schatten, die hij daar gevonden had, waren het eigendom van Griekenland. Ze zijn dan ook naar het polytechnicum d. i. het museum, te Athene gebracht, en zijn daar nog te zien. Velen die de oudheid bestudeeren of liefhebben, reizen naar Griekenland, om daar te beschouwen wat Schliemann heeft gevonden. Hij zelf woonde te Athene een waar paleis, waar hij met zijn vrouw en kinderen gelukkige dagen doorbracht. Behalve een zoon had hij ook een dochter, die weer een naam uit de Grieksche oudheid droeg, te weten Andromache.

Andromache was de naam der vrouw van een beroemden held uit den Trojaanschen oorlog, Hector geheeten, die in den strijd omkwam. Zijn vrouw werd gevangen genomen en tot slavin gemaakt. Dichters hebben haar deugd bezongen.

Zoo als ik zei, te Mycene werd ontzaglijk veel gevonden: beeldhouwwerk, vazen, potten, huisraad, tot gouden munten toe, alle zeer kunstrijk bewerkt. 't Schijnt dat deze kunst oorspronkelijk is uit het Oosten, uit Mesopotamië, waar reeds zeer vroeg, gelijk ook de Bijbel ons leert, kunst en wetenschap werd beoefend. In alle geval is wat men te Mycene gevonden heeft, ouder dan het jaar 1000 vóór Christus.

We weten dit is de tijd, waarin koning Salomo regeerde. We weten ook hoe knap men destijds in het Oosten was in allerlei kunstarbeid. Salomo immers had

een elpenbeenen troon, met goud overtrokken en met kunstige gouden leeuwen gesierd. De tempel in Jeruzalem was niet alleen een wonder van bouwkunst, maar we lezen ook van gouden granaatappelen en allerlei kostelijk versiersel. Ook uit de geschiedenissen vóór Salomo weten we, hoe de krijgslieden zoowel als de vrouwen versierselen droegen.

Kortom, het wordt zeer duidelijk, hoe uit het Oosten de kunst kon komen, die ook in het Westen werd in toepassing gebracht. Zoo blijkt ook, dat niet alleen het hoogste, Gods openbaring ter zaligheid aan de menschen, ons uit het Morgenland is toegekomen, maar ook niet weinig dat, schoon van veel minder waardij, toch van beteekenis is. Wordt de profetie van Noach, dat Japhet in Sems tenten zou wonen, ook niet op deze wijs vervuld?

Er zijn menschen die beweren, dat een rentenier wel oud kan worden, wjl hij zoo weinig uitvoert. Maar als dit waar is, dan moet iemand het anders aanleggen dan Schliemann, die, schoon hij volstrekt niet om zijn brood behoefde te werken, toch vrij wat meer deed dan menig-een, die voor zijn dagelijksche behoeften werkt. Zoo begrijpen we dan ook, dat eindelijk zelfs zijn krachtig lichaam niet meer zoo mee kon als voorheen. Hij liep trouwens — 't was in 1890 — al naar de zeventig.

De kwaal waaraan onze Heinrich, nu een groot en wereldberoemd man, begon te lijden, was hevige oorspijn, die hem tevens den last veroorzaakte, dat hij niet goed hooren kon. Hij zocht raad bij de dokters te Athene, maar wat zij deden, het hielp weinig of niets.

Zoo besloot hij dan het elders te beproeven. Hij wist zeer goed, dat er in Duitschland hoogst bekwame geneesheeren wonen, en daarbij dreef hem de innerlijke begeerte

zijns harten, om op zijn ouden dag het oude vaderland nog eens weer te zien.

Zijn vrouw liet hij ditmaal tehuis bij de kinderen. Hij hoopte trouwens zeer spoedig terug te komen; als het Gode behaagde, genezen.

Te Halle aan de Saale in Noord Duitschland, woonde een geneesheer — misschien woont hij er nog wel — die beroemd was om zijn kunde en bekwaamheid. Dat Schliemann lijdende was, hadden zijn vrienden in Duitschland vernomen, en zij rieden hem aan, eens den dokter te Halle te raadplegen. Zoo ging Schliemann dan noordwaarts, eerst per stoomboot, om vervolgens per spoor verder te gaan.

't Was herfst toen hij te Halle aankwam. De geneesheer gaf hem, na gedaan onderzoek, alle hoop dat het wel weer zou beteren, mits Schliemann een poos onder behandeling daar ter plaatse bleef.

Dit werd goedgevonden, en de zieke vleide zich met de hoop, weldra hersteld de zijnen weer te zien.

VI.

De laatste reis.

In Duitschland werd de groote ontdekker en beroemde oudheidkenner met groote achting ontvangen. Nu daar was ook reden voor. De eenvoudige Mecklenburgsche jongen was een groot man geworden, die daarbij zijn vaderland grootelijks aan zich had verplicht, gelijk ik u vroeger heb verteld en ieder nog kan zien.

De Duitschers hadden dat dan ook dankbaar erkend. Te Rostock in Mecklenburg is een hoogeschool, en deze had reeds jaren vroeger den geleerden landgenoot tot doctor benoemd, *honoris causa*, d. w. z. ter wille van de eer. Wil iemand doctor worden dan moet hij, zooals ge weet, veel studeeren en examens doen. Maar is een man nu heel knap en staan zijn kennis en geleerdheid zoo hoog, dat men hem deswege eeren wil, dan kan een hoogeschool zoo iemand ook tot doctor maken, zonder al wat anders voorafgaat. Op die wijs werd ook Heinrich Schliemann doctor, en daarom prijkt vaak dat „Dr.” vóór zijn naam.

De stad Berlijn deed weer iets anders. Wij weten, hoe schoone geschenken Schliemann aan het museum van die stad had geschonken. Men was trotsch op zulk een man, en daarom werd hij tot eereburger benoemd. Hij kon dus in Griekenland blijven wonen, doch werd toch als Berlijnsch burger beschouwd. Alleen behoefde hij te Berlijn geen belasting te betalen.

Maar niet alleen de Duitschers eerden Schliemann, ook vreemdelingen bleven niet achter. Zoo de beroemde hoogeschool te Oxford, die hem mede tot doctor benoemde, op dezelfde wijs als Rostock gedaan had.

Doch al is iemand tweemaal doctor, daarbij eereburger, ontdekker en millionair, toch kan hij van oorpijn geducht last hebben. Dit ervoer onze vriend ook. Maar hij hoopte op wat de geneesheer had gezegd, en naar 't scheen, niet zonder grond. Want na eenige weken werden de zieke ooren weer beter en toen het tegen December liep, gevoelde Schliemann zich zoo wel, dat hij besloot, Duitschland met zijn kouden winter vaarwel te zeggen, en weer te keeren naar het zonnige Griekenland.

De geneesheer had daar veel tegen, omdat een onge-

steldheid als van dezen zieke vaak een dieper liggende oorzaak heeft, en ook deze dient weggenomen, zal de kwaal niet wederkeeren. Schliemann echter voelde zich, als gezeld, vrij wel. Hij verlangde naar zijn gezin, en niet minder om naar Duitsche wijs, met al de zijnen het heerlijk Kerstfeest te vieren. Zoo zei hij dan den doctor en Halle vaarwel, spoorde naar Genua, en ging daar op de boot, die hem om de zuidspits van Italië heen, naar Griekenland terugvoeren zou.

Doch in des Heeren raad was anders besloten.

Nauwelijks was onze reiziger op zee, of hij voelde zich weder ziek. Hij moest te bed blijven; 't werd al erger en eindelijk zóó, dat hij den kapitein verzocht, hem te Napels aan land te zetten. Daar waren geneesheeren te krijgen, en daar hoopte Schliemann, ook door de zachte lucht, weder te herstellen.

Het zou echter niet zoo uitloopen.

In het logement, waarheen de zieke vervoerd was, werd het weldra erger met hem. Er kwamen geneesheeren, alles werd gedaan wat te doen was, alle middelen aangewend; vergeefs. Hij mocht, hoezeer hij het ook verlangd had, het Kerstfeest niet meer met de zijnen beleven.

Want den 2den Kerstdag, den 26sten December van het jaar 1890, sloot Dr. Schliemann de oogen voor goed. Hij had zijn tweede vaderland niet weer gezien. „Hij vond”, heeft iemand gezegd, „niet het aardsche goed, dat hij als Kerstgave van God had gebeden, maar voor den schatgraver openden zich nu de wonderen der eeuwige heerlijkheid.”

Geve de Heer dat het alzoo zij geweest!

Want dat is nog hooger roem dan steden te hebben opgegraven, en schatten der oudheid aan 't licht te hebben gebracht.

Er zou over hetgeen door Schliemann is verricht en wat door hem is gevonden, nog heel veel te vertellen zijn. Maar ik meen, dat het beter is, zoo de lezers dat eens later onderzoeken, wanneer het hun makkelijker zal vallen, alles te begrijpen en er de waarde van te beoordeelen. Zij kunnen dit vinden in een tal van boeken, die Schliemann zelf in het Duitsch heeft geschreven, en die veelal in het Fransch en Engelsch zijn vertaald. Ook anderen hebben over hem en zijn werk gesproken. Een zeer leerrijk boek is dat, waarin hij zijn eigen leven verhaalt. Wat naar Gods bestel en met Diens zegen ook uit eenvoudigen en nederigen worden kan, is in zijn geschiedenis duidelijk gebleken.
